

Fiskere, forfattere og andre stereotyper

*En undersøkelse av ungdommers holdninger til
dialektene i Grenland og Tromsø*

NOR-3930

Rasmus Rimestad

*Mastergradsoppgave i nordisk språk
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Universitetet i Tromsø
Høsten 2012*

FORORD

Det er mange som fortjener takk for at denne masteroppgava er blitt til. Jeg vil her spesielt trekke fram noen:

Takk til veilederen min, Aud-Kirsti Pedersen, som har åpna øynene mine for mange norskfaglige emner gjennom studietida, og som med stødig hånd og øye for kommafeil har hjulpet meg med å ro denne oppgava i land.

Takk til Dr. Marcus Buck som har gitt meg uvurderlig hjelp med statistikker og utregninger.

Takk til Jonas Stein Eilertsen og Henrik Berg Larsen som leste inn dialektprøvene som blei brukt i masketesten.

Takk til alle de 378 informantene mine samt lærerne deres som lot meg få bruke av klassens tid. Takk for interessante diskusjoner, originale svar og generell velvilje mot en student på feltarbeid.

Takk til medstudentene mine på lesesalen. Takk for at dere ville være prøvekaniner, diskusjonspartnere og sosial avveksling fra arbeidet foran dataskjermen.

Takk til kona mi, Anette, som har oppmuntra meg når jeg har vært lei. Takk også til barna mine, Rebecca og Hanna Emilie, som har smilt til meg fra bakgrunnsbildet på datamaskina mi gjennom hele prosessen.

Sist, men ikke minst, takk til Jesus Kristus, min frelser, som ikke bare har leda meg hvert steg i prosessen fram mot denne dagen, men som også har gitt meg en grunn til å leve. Jeg skylder deg alt!

Mai 2012

Rasmus Rimestad

Innhold

1. Innledning.....	1
1.1 Problemstilling og oppgavas struktur.....	1
1.2 Motivasjon og bakgrunn.....	2
2 Teoretiske avklaringer.....	2
2.1 Språk og holdninger.....	2
2.2 Terminologi.....	3
2.2.1 Hva er en dialekt?.....	3
2.2.2 Hva er en holdning?.....	3
2.2.3 Sosiolingvistikkenes historie.....	6
2.2.4 Hva er en status- eller standarddialekt?.....	6
2.2.5 Hvordan får en dialekt status?.....	7
3 Metodiske avklaringer.....	9
3.1 Om å undersøke språkholdninger.....	9
3.1.1 Direkte metode.....	9
3.1.2 Indirekte metode / Matched-guise.....	10
3.1.3 Kvalitativ innholdsanalyse.....	11
4 Tidligere undersøkelser om norsk talemål.....	12
4.1 Omdal (1978).....	12
4.2 Skjekkeland (1978).....	12
4.3 Kristiansen (1995).....	12
4.4 Aaserud (1997).....	13
4.5 Bjellås (2001).....	13
4.6 Skilbred (2005).....	13
4.7 Jensen (2006).....	13
4.8 PurDialekt (2010).....	14
4.9 Oppsummering.....	14
5. Beskrivelse av metoden i undersøkelsen.....	15
5.1 Valg av dialektene.....	15
5.2 Valg av opplesere.....	16
5.2.1 Beskrivelse av oppleseren fra Tromsø.....	16
5.2.2 Beskrivelse av oppleseren fra Grenland.....	16
5.2.3 Ikke-språklige forskjeller i innspillingene.....	16
5.3 Valg av tekst.....	17
5.4 Valg av informanter.....	18

5.5 Valg av spørsmål.....	19
5.6 Gjennomføring.....	21
5.7 Kritikk reist mot masketesten som metode.....	22
5.7.1 The mimicking-authenticity question.....	23
5.7.2 The salience question.....	23
5.7.3 Spørsmålet om metoden tilfører forskninga nye ideer.....	24
5.7.4 The perception question.....	24
6. Analyse.....	25
6.1 Innledning.....	25
6.2 Forarbeid og kvantifisering.....	26
6.3 Informantene.....	27
6.4 Utrekning og formler.....	28
6.5 Resultatet uten nærmere inndeling.....	29
6.6 Resultat etter dimensjoner.....	29
6.6.1 Linje.....	30
6.6.2 Opprinnelse.....	31
6.6.3 Kjønn.....	32
6.6.4 Rural.....	33
6.6.5 Bo i Nord-Norge og bo på Østlandet.....	34
6.6.6 Yrkesgruppene.....	36
6.7 Sammenligning med tidligere undersøkelser.....	39
6.7.1 Nordnorsk er en vakker dialekt, østlandsk er mindre vakker.....	39
6.7.2 Elever ved YF er mer negative til egen dialekt.....	39
7 Diskusjon.....	40
7.1 Overraskende og uventa resultater blant variablene.....	40
7.2 Guttene mer positive til OG, jentene mer positive til OT.....	42
7.3 Den rurale bølga.....	45
7.4 Mangel på mønster i bo i Nord-Norge og bo på Østlandet.....	47
8 Konklusjon.....	48
8.1 Oppsummering.....	48
8.2 Metodesvakheter.....	49
9. Didaktisk del.....	51
9.1. Hvorfor undervise om holdninger til dialekter og språk?.....	51
9.1.1 Læreplanen K06.....	51
9.1.1.1 Den generelle delen.....	51

9.1.1.2 Muntlige tekster.....	53
9.1.1.3 Sammensatte tekster.....	54
9.1.1.4 Språk og kultur.....	55
9.1.2 Andre argumenter.....	56
9.3 Hvordan formidle verdien holdninger?.....	57
9.4 Undervisningsopplegget.....	59
9.4.1 Hva gjorde jeg og hvorfor?.....	59
9.4.2 Hva lærte elevene?.....	61
9.5 Konklusjon.....	62
10 Vedlegg.....	63
10.1 Liste over forkortelser.....	63
10.2 Ordforklaringer.....	63
10.3 "Den gamle mannen og døden".....	65
10.3.1 Normalortografi.....	65
10.3.2 Talemålsnær ortografi - Grenland.....	65
10.3.3 Talemålsnær ortografi - Tromsø.....	65
10.3.4 Fonetisk transkripsjon - Grenland.....	66
10.3.5 Fonetisk transkripsjon - Tromsø.....	66
10.4 Spørreskjemaet.....	67
10.5 Brevet sendt til skoler.....	70
10.5.1 Side 1.....	70
10.5.2 Side 2.....	72
10.6 Kart over inndeling i regioner (fra Omdal 1978).....	73
11 Litteraturliste.....	74

1. INNLEDNING

1.1 PROBLEMSTILLING OG OPPGAVAS STRUKTUR

I denne oppgava ønsker jeg å undersøke holdningene elever ved noen videregående skoler i Troms og Nedre Telemark har til en nordnorsk og en østlandsk dialekt. Holdningene til elevene vil bli analysert ut fra de sosiale variablene geografisk bakgrunn, om informanten er fra byen eller fra landet, informantens kjønn og linje ved videregående skole. Jeg vil også undersøke en konativ variabel, nemlig hvor i Norge informantene kunne tenkt seg å bo.

Alle disse variablene er tidligere blitt forska på, og en har funnet en sammenheng mellom dem og dialektholdninger. Linjevalget til informantene vil kunne si noe om hvorvidt vedkommende planlegger å ta høyere utdanning, og Ritzau et al. (2009:262) fant en sammenheng mellom dialekttoleranse og informantenes utdanning. Når det gjelder kjønn, nevner Garrett (2010:175) en del funn, og språkbakgrunn trekkes fram av Baker (1992:48–49). I denne oppgava vil språkbakgrunn selvfølgelig bli erstatta med *dialektbakgrunn*, men det er nok ganske mange likheter likevel. Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt informantene kunne tenkt seg å bosette seg i forskjellige deler av Norge, går dette på den *konative* delen av holdninger. Dette forholdet er tidligere blitt forska på, og det er funnet sammenhenger mellom holdning og handling i blant annet Fishman (1968 referert i Agheysi & Fishman (1970:144–145)).

For å undersøke disse dialektholdningene gjennomførte jeg høsten 2011 en undersøkelse i flere klasser ved videregående skoler i grenland- og tromsøområdet. Jeg gjennomførte også et undervisningsopplegg med de samme klassene, der jeg brukte resultatet fra undersøkelsen til å undervise om dialektholdninger. Dette undervisningsopplegget vil bli omtalt nærmere i den didaktiske delen av denne oppgava.

Oppgava begynner med en innledning der teoretiske og metodiske forhold blir avklart. Deretter følger en analyse av materialet jeg samla inn i løpet av undersøkelsen med diskusjon av de funnene som blei gjort. Til slutt kommer en didaktisk del, der jeg gjør greie for dialektholdningenes *hvorfor* og *hvordan*.

1.2 MOTIVASJON OG BAKGRUNN

Da jeg flytta fra Bergen for å studere i Tromsø, trodde jeg at det ikke var forskjell på nordnorske dialekter. Jeg trodde at alle de som bodde nord for Nord-Trøndelag snakka likt. Stor var overraskelsen min da jeg møtte folk som etter å ha hørt en person ytre bare én setning, kunne avgjøre hvor denne personen var fra, mens jeg ikke kunne høre noen forskjell till tross for nøye lytting. Noe seinere møtte jeg ei nordnorsk jente som sa at hun syntes det var vanskelig å skille mellom stavanger- og haugesundsdialekt, noe jeg syntes måtte være det letteste i verden. Det var her interessen for forskjeller mellom dialektene i nord og i sør meldte seg. Dessverre blei det for omfattende å undersøke forståelse av forskjellige norske dialekter i ulike deler av landet i denne oppgava, og jeg endte derfor opp med å undersøke holdninger til dialekter i nord og på Østlandet i stedet.

2 TEORETISKE AVKLARINGER

2.1 SPRÅK OG HOLDNINGER

Vi har alle mer eller mindre bevisste holdninger til bestemte dialekter. Vi gjør oss, bevisst eller ubevisst, raskt opp en mening om en person på grunnlag av hvordan han eller hun snakker. I en undersøkelse gjennomført av Giles (1973) i Storbritannia, viste det seg at det var stort samsvar mellom den varieteten informantene fikk høre, og intelligensen som ble tillagt taleren av denne varieteten. Den «aksentløse standardvarieteten» *Received Pronunciation* (RP) kom ut på topp, og varieteten fra Birmingham, som regnes som Storbritannias styggeste varietet (Sinar 2010), kom dårligst ut. I England ser det ut til at holdninger til ulike talemålsvarieteter er mye sterkere enn dem vi finner i Norge. George Bernard Shaw skal en gang ha sagt: "It is impossible for an Englishman to open his mouth without making another Englishman hate or despise him." (Sandøy 1996:17). Husby (1985) har gjennomført en lignende undersøkelse i Norge, hvor han fant det samme som i den engelske: Desto likere «standardtalemålet»¹ personen snakka, desto mer intelligent blei han tatt for å være. Men samtidig ble han også ansett som mindre tiltalende og troverdig. Heinberg (1963 sitert i Giles & Powesland 1975:2) mener at måten man sier noe på faktisk er *mer* overbevisende enn det man faktisk sier.

---

1 Spørsmålet om hvorvidt vi har et standardtalemål i Norge blir kort diskutert i kapittel 2.2.4.

2.2 TERMINOLOGI

2.2.1 HVA ER EN DIALEKT?

Diskusjonene om hva en dialekt er, er mange, og dette er et begrep som ikke er lett å definere. Dialekter regnes ofte som gjensidig forståelige varieteter². Samtidig ser vi i dagligtalen at norsk, svensk og dansk regnes som egne språk på tross av at disse uten store problemer kan forstå hverandre, mens nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk regnes som dialekter selv om disse *ikke* er gjensidig forståelige (Mæhlum et al 2003:15). Vi ser slik at det ofte er ikke-språklige forhold som bestemmer om en varietet skal være et språk eller en dialekt. Som en eller annen så treffende skal ha sagt: "Et språk er en dialekt med en hær og en flåte" (ibid:17).

Enda mer problematisk blir det når vi ser på såkalte dialektkontinuum. Dette går ut på at vi har flere varieteter innenfor ett område. To varieteter som snakkes i områder som grenser mot hverandre, er gjensidig forståelige, mens varietetene som ligger på hver sin ende av området ikke er det (ibid:18). Hva er det da som er dialekt, og hva er det som er språk? Ofte kan det se ut til at den beste definisjonen av et språk er at de som selv mener de har et eget språk, har det. Spørsmålet om hva som skjer dersom det er meningsforskjeller innad i en gruppe, lar vi ligge for denne gang³.

Forskjellen mellom språk og dialekt er ikke så vesentlig i denne oppgava. Vi holder oss innenfor ett land og opererer bare med varieteter som er gjensidig forståelige. Jeg velger derfor å definere begrepet *dialekt* som "en variant av et språk" uten å gå videre inn på hva et språk er i denne sammenhengen. Der det blir nødvendig med en finere inndeling, vil termene *geolekt* (språklig variant som er oppstått på grunn av geografisk avstand) og *sosiolekt* (språklig variant som er oppstått på grunn av sosial avstand) bli brukt.

2.2.2 HVA ER EN HOLDNING?

Holdninger har vært et av kjernekonseptene i sosiolingvistik helt siden Labovs pionerarbeid om

---

2 *Varietet* brukes i denne oppgava som et samlebegrep for språk og dialekter

3 En detaljert og god gjennomgang av det problematiske dialektbegrepet kan man finne i dokumentet *Kvenskans status* av Kenneth Hyltenstam: http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kkd/rap/2003/0001/ddd/pdfv/193348-kvenrapport_hyltenstam_slutversion_oktober.pdf

sosial inndeling av engelsk språk i New York i 1966 (Garrett 2010:19). APA Dictionary of Psychology (Vandenbos 2007) definerer den engelske ekvivalenten til holdning, *attitude*, slik:

"n. **1.** in social psychology, a relatively enduring and general evaluation of an object, person, group, issue or concept on a scale ranging from negative to positive. **2.** any subjective belief or evaluation associated with an object."

Her er det definisjon 2 som best dekker det vi er ute etter fordi den ikke begrenser seg til motsetningene positiv - negativ. Når det gjelder måten det norske ordet *holdning* brukes i allmennspråket, ser det ut til at det er den første definisjonen som er vanligst. Hvis man stiller spørsmålet "Hvilken holdning har du til EU?" så får man gjerne enten "positiv", "negativ" eller "nøytral" til svar, heller enn en mer spesifikk beskrivelse av hvordan man tror EU er. Dette ser vi også i *Store Norske Leksikons* definisjon av ordet (min utheving): "vedvarende beredskap til å reagere *positivt eller negativt* overfor spesielle objekter, ideer og verdier".

Skandinaviske psykologiske ordbøker, derimot, begrenser ikke *holdninger* til bare en positiv eller negativ innstilling: "*Holdning (innstilling)*. Relativt stabile og organiserte oppfatninger, følelser og handlingsintensjoner overfor objekter og saker av sosial art eller betydning" (Ilstad 2007:32). I det danske leksikonet *Nyt psykologisk leksikon* (Eigidius 2001) defineres ordet enda mer åpent: "Holdning betyder i moderne psykologi indstillingen til noget."

I denne oppgava, vil jeg bruke ordet *holdning* slik Ilstad (2007) gjør, for jeg er interessert i å få fram mer nyansert informasjon enn bare om informantene er positivt eller negativt innstilte til dialektene i undersøkelsen.

Som vi ser, nevner definisjonen til Ilstad tre elementer som holdninger består av: "oppfatninger, følelser og handlingsintensjoner". Denne oppdelinga av holdninger i tre dimensjoner er relativt vanlig, og utdypes av Garret (2010:23–29) som kaller dimensjonene henholdvis *den kognitive dimensjonen* (fornuft), *den affektive dimensjonen* (følelser) og *den konative dimensjonen* (sistnevnte kalles også *readiness for action* (Baker 1992:13)) (handling). Garrett bruker videre et eksempel om ei jentes holdning til å lære spansk for å forklare forskjellen mellom dem:

- Affektivt: Jenta gleder seg til å lese spansk litteratur, som hun liker
- Kognitivt: Jenta tror at det vil gi henne bedre forståelse av spansk kultur å lære språket
- Konativt: Jenta sparer penger for å kunne gå på spanskkurs.

Som oftest er det et samsvar mellom disse tre dimensjonene, men ikke alltid. Hos en skolelei elev, f.eks., kan den kognitive delen ("jeg burde gå på skolen for seinere å kunne få en jobb") veie tyngre enn den affektive ("jeg kjeder meg på skolen"). Et annet eksempel som nevnes av Garrett (ibid.) handler om et tannlegebesøk. Man har ikke lyst til å gå til tannlegen (affektivt), men man innser at det er fornuftig (kognitivt) og derfor gjør man det (konativt).

En veldig interessant undersøkelse om samsvar, eller mangelen på samsvar, mellom disse tre dimensjonene blei gjennomført i 1934 av Richard La Piere. Han reiste sammen med et kinesisk ektepar "something like ten thousand miles [...], twice across the United States, up and down the Pacific Coast" i en tid da skepsisen mot asiater var stor i USA. De overnatta 66 steder, og spiste på 184 restauranter. I løpet av reisen blei de bare nektet adgang én eneste gang. Et halvt år etter besøket sendte han et brev til alle disse stedene med spørsmålet: "Will you accept members of the Chinese race as guests in your establishment?" Svaret han fikk var "nei" fra ca. 90% av de spurte. Resten svarte "kommer an på omstendighetene", og bare fra ett eneste sted fikk han et tydelig "ja" (LaPiere 1934).

Det er også viktig i denne sammenhengen å nevne forskjellen på bevisste og ubevisste holdninger. Ofte vil et individ gi uttrykk for holdninger som ved nærmere undersøkelse egentlig ikke stemmer overens med de holdningene han/hun egentlig har (se mer om dette i kapitlene 3.1.1 og 3.1.2). Et eksempel finner vi i Kristiansen (2006:166) der en fant at f.eks. dansker gir uttrykk for å være positive til engelske lånord mens man ved en undersøkelse av de ubevisste holdningene, fant det motsatte. Det samme finner vi hos Jensen (2006:11).

Et spørsmål som tilsynelatende ikke er avklart helt enda, er om holdninger er tillærte eller medfødte. En har lenge trodd at genetikken ikke spiller noen rolle når det gjelder forminga av holdninger, noe vi blant annet ser i en definisjon av *holdninger* fra Allport (1954 sitert i Garrett 2010:19, min utheving): "a *learned* disposition [...]". Men dette behøver ikke nødvendigvis å være sant. Forskerne Alford, Funk og Hibbing (2005) konkluderte, etter en undersøkelse gjort med tvillinger, at "genetics plays an important role in shaping political attitudes and ideologies but a more modest role in forming party identification; [...]". Vi kommer ikke til å gå videre inn på denne diskusjonen her.

2.2.3 SOSIOLINGVISTIKKENS HISTORIE

Sosiolingvistikken er en vitenskap som beskjeftiger seg med forholdet mellom språket og samfunnet, dvs. studiet av språket som sosialt fenomen (*Store Norske Leksikon* om *sosiolingvistikk*). Sosiolingvistikken er ingen gammel vitenskap. Ifølge Spolsky (2010) gikk startskuddet for disiplinen ved *the Linguistic Institute in Bloomington* i 1964, men dette årstallet er noe omdiskutert (se f.eks. Mæhlum (1996)).

Wallace E. Lambert er en av pionerene innafor forskinga på språk- og dialektholdninger. Det var blant annet han som utvikle den såkalte *masketesten*, som blir brukt i denne undersøkelsen. Mer om hans bidrag til sosiolingvistikken kan en finne i kapittel 3.1.2.

En annen pioneer var William Labov med sitt arbeid om sosial variasjon i engelsk i New York, men også om holdninger knytta til denne variasjonen (Labov 1966). I arbeidet "Language in the Inner City" (1972) går Labov nærmere inn på holdninger knytta til språkbruken til hvite og fargede amerikanere i New York.

En av pionerene i Norge, var Jo Kleiven med sitt arbeid der han med en masketest undersøkte bergenserers og strilers holdning til hverandre (Kleiven 1975).

2.2.4 HVA ER EN STATUS- ELLER STANDARD DIALEKT?

I Norge har vi en lang tradisjon for å verdsette dialekter. Allerede i 1878 vedtok Odelstinget at undervisninga skulle foregå på "Børnenes eget Talemaal" (Torp & Vikør 2003:170). Dette er et vedtak som enda lar vente på seg i mange andre land, og som kanskje aldri kommer. Lodge (1993:4) skriver om forholdene i Frankrike at en der mener at språket ideelt sett er enhetlig, og at språklig variasjon faktisk er ødeleggende for effektiv kommunikasjon. Lodge skriver at det ikke er uvanlig for franskmenn å se på regionale former som noe annet enn fransk: "Ce n'est pas du français ça, c'est de l'argot" ('det er ikke fransk, det er slang'). Et slikt syn på språklig variasjon er kanskje ikke blant de vanligste, men det synet som rå i Norge, er nok heller ikke så vanlig i andre språksamfunn.

Likevel er det også i Norge slik at visse dialekter har høyere status enn andre, og vi trenger derfor en avklaring av termen *dialektstatus*. *Status* innafor sosiologien defineres i *Store Norske Leksikon* som "et individs plassering i en hierarkisk orden, f.eks. i et makthierarki, et rikdomshierarki eller et prestisjehierarki, [...]". Slik kan vi også rangere dialekter i hierarkier. Jeg har satt *hierarkier* i

flertall, fordi rekkefølga nok vil bli veldig forskjellig alt etter hva slags hierarki vi bruker. f.eks. nevnes vest-telemarksdialekten ofte som en veldig vakker dialekt, men den vil kanskje ikke komme så høyt opp i et hierarki om hvilken dialekt det "lukter penger av". Faktisk er det ofte slik at dialekter som blir bedømt positivt ut fra "anseelse, prestisje, ære og respekt." (fra *Store Norske Leksikon* om *status*), ofte kommer dårlig ut på hvor sympatiske de høres ut:

If your accent is "posh" you are immediately viewed with hostile suspicion, the implication being you are probably some ghastly plummy nob, your very existence confirming the fact that there are still people who sneer down their long, well-bred noses at the plebs. You are also viewed with defensiveness [...] and with mistrust [...]. (Knight 2001)

En *statusdialekt* har dermed ikke bare positive konnotasjoner, men dette kommer selvfølgelig an på flere variabler, ikke minst konteksten (Garrett 2010:102–103). I denne oppgava vil jeg bruke termen om den dialekten som blir vurdert høyt ut fra "anseelse, prestisje, ære og respekt".

Spørsmålet om hvorvidt det finnes et såkalt *standardtalemål* i Norge er det som mange har prøvd å besvare, og det er fortsatt stor uenighet om dette spørsmålet. Det som i hvert fall kan slås fast, er at det ikke finnes noen *formell* norm med "full samfunnsmessig og sosial aksept" (Jahr & Mæhlum 2009:5). De som likevel argumenterer for en slik standard, sier at den er mer en *mental norm*. At språkbrukerne har en forestilling om en slags overordna norm, på tross av at denne ikke er nedfelt i noe formelt regelverk (ibid:4). Denne "overordna normen" er nok i store deler av landet ensbetydende med østnorsk, og det er også den målforma jeg henviser til når jeg bruker ordet "standard" i denne oppgava. Noe videre vil jeg ikke problematisere dette forholdet.

2.2.5 HVORDAN FÅR EN DIALEKT STATUS?

Giles & Powesland (1975:10–11) omtaler to forskjellige teorier om hvordan en dialekt får status - teorien om *inherent value*, og teorien om *imposed norm*. *Inherent value* går ut på at man mener at den dialekten som har status, har det rett og slett på grunn av dens *iboende estetiske kvalitet*:

If it were possible to compare systematically every vowel sound in Received Standard with the corresponding sound in a number of provincial and other dialects, assuming that a comparison could be made, as is only fair, between speakers who possess equal qualities of voice, and the knowledge how to use it, I believe no unbiased listener would hesitate in preferring Received Standard as the most pleasing and sonorous form, and the best suited to be the medium of poetry and oratory. (Wyld 1934 i Giles & Powesland 1975)

Wyld sier her at noen dialekter rett og slett er vakrere enn andre, og at grunnen til det utelukkende er *interne kvaliteter* i dialekten. *Inherent value* teorien kan vi også se i det tidligere eksempelet fra fransk, der regionale former ikke anses som "ekte fransk".

Imposed norm teorien går ut på at en dialekt får status på grunn av kulturelle normer. Giles & Powesland nevner *Received Pronunciation* (RP) som eksempel her. RP er en engelsk dialekt som opprinnelig var geografisk avgrensa til den sørøstlige delen av England. Denne geografiske regionen fikk prestisje en gang i middelalderen, noe som gjorde at dialekten derfra blei assosiert med handel og politikk (*Store Norske Leksikon* om "London - historie"). Slik fikk RP status, men da nærmest ved tilfeldigheter.

Det er blitt gjennomført flere forsøk for å teste disse to hypotesene, og Giles & Powesland refererer til en undersøkelse der forskjellige franske dialekter blei spilt for informanter fra Wales. Disse informantene var blitt valgt ut på grunnlag av at de ikke hadde noe kjennskap til fransk. De dialektene informantene foretrakk, var andre enn de som til vanlig ville ha blitt foretrukket blant fransktalende. Informantene klarte ikke å rangere dialektene "rett", verken når det gjaldt status eller estetisk kvalitet. Venås (1991:246) peker også på det faktum at det i New York regnes som fint å uttale /r/ i slutten av ord som <father> og <mother>, mens det i Storbritannia regnes som finest å utelate denne lyden. Han konkluderer med at det er en «sosial og ikkje ei språkleg vurdering som ligg under». Siste ord er likevel ikke sagt. Van Bezooijen (2002:14) har gjennomført en studie om holdninger til ulike språk, der han antyder at en ikke har funnet noen *positive* data som støtter *imposed norm* teorien, og at det fremdeles er store gap i vår forståelse av den estetiske vurderinga av varieteter.

3 METODISKE AVKLARINGER

3.1 OM Å UNDERSØKE SPRÅKHOLDNINGER

Det er flere måter å undersøke hvilke holdninger folk har til bestemte språk eller dialekter, og alle metodene har fordeler og ulemper. Garrett (2010:37 ff) nevner tre metoder: *direkte metode*, *indirekte metode* og *societal treatment*. Sistnevnte har jeg valgt å oversette til *kvalitativ innholdsanalyse* (etter Grønmo 2004:187 sitert i Melby (2007:30)). Denne metoden går ut på at man kan utlede holdninger ut fra måten noe eller noen blir behandla på i et samfunn. Det går også an å kombinere flere metoder, såkalt metodetriangulering. Nedenfor er en kort omtale av disse metodene. All informasjon og sitater i beskrivelsene under er henta fra Garrett (2010:37 ff) om ikke annet er spesifisert.

3.1.1 DIREKTE METODE

Den direkte metoden går ut på å dele ut spørreskjemaer med spørsmål om hva informantene synes om en bestemt dialekt eller varietet. Dette er en metode som er økonomisk, men som samtidig har den ulempen at den bare måler informantenes *rapporterte* eller *bevisste* holdninger siden informantene er klar over hva undersøkelsen går ut på. Som vi så i kapittelet om hva en holdning er, er det ikke alltid samsvar mellom den holdninga man faktisk har og den holdninga man gir uttrykk for. Særlig gjelder dette i spørsmål om holdninger, fordommer og stereotypier. En vil jo ikke risikere å bli ansett som fordomsfull, og svarer kanskje mer etter hva man tror er politisk korrekt å mene om en sak, enn det en faktisk mener.

Denne typen undersøkelse er blitt gjennomført mange ganger i Norge. En av de første på området var Omdal (1978) som i perioden 1972–1977 lot 448 studenter ved norskstudiet og norskkurs besvare et spørreskjema. Det blei stilt direkte spørsmål om hvilke dialekter informantene likte best, og hvilke de likte minst. Andre lignende arbeider er f.eks. Skjekkeland (1987), Omdal (1994), Broch (2001), Bjellås (2001), Bødal (2003), Skilbred (2005), Gjerdevik (2005), Høyland (2005), Birkeland (2008) og PurDialekt (2010).

3.1.2 INDIREKTE METODE / MATCHED-GUISE

Indirekte metode betyr at en undersøker informantenes holdninger uten at informantene er klare over hva som blir undersøkt. Denne metoden er nært knytta til og blir ofte brukt synonymt med den såkalte *matched-guise testen* eller *masketesten* på norsk. Masketesten blei utvikla av Lambert og hans kolleger ved McGill University i 1960 og går ut på at informantene får høre flere innspillinger av den samme teksten opplest av det de tror er forskjellige personer. I virkeligheten er minst to av innspillingene gjort av samme oppleser, og de andre er "fyllopplesere" som skal forhindre at informantene oppdager at to av stemmene er like. Den personen som leser to ganger, leser på så lik måte som mulig bortsett fra når det gjelder det trekket som forskeren ønsker å undersøke (f.eks. forskjellige varieteter, nasal eller ikke-nasal uttale, "breathy voice", hastighet osv.). Etter å ha hørt på innspillingene, får informantene i oppdrag å vurdere forskjellige egenskaper ved oppleseren. Ved så å sammenligne resultatet for de to opplesningene gjort av samme person, kan man avsløre holdninger som er knytta til det trekket som undersøkes. I pionerundersøkelsen til Lambert et al (1960), var det holdninger til engelsk- og fransktalende kanadiere som blei undersøkt. Her fant man at engelskspråklige kanadiere blei vurdert mer positivt enn franskspråklige, ikke bare av de engelskspråklige, men også av de franskspråklige.

Denne typen undersøkelser er det ikke fullt så mange av i Norge. Den mest kjente er et skandinavisk fellesprosjekt om holdninger til engelske lånord i de nordiske språka (Thøgersen & Kristiansen 2006), men en av pionerene i Norge var Kleiven (1975) som ved hjelp av masketesten prøvde å avdekke holdninger til striler og bergensere. Andre masketester inkluderer Kristiansen (1995) om holdninger til vikværsk, Råbu (1997) om holdninger til nynorsk som sidemål, Jensen (2006) om holdninger til sandefjordmål og prosjektet *Dialektendringsprosesser* ved Universitetet i Bergen, som søker å få innsikt i hvordan samfunnsendringer virker inn på moderne dialektendring (se f.eks. Aasmundseth (2010) for noen resultater).

En av undersøkelsene som fortjener særskilt omtale her, er Haugen (2004), som har undersøkt språkholdninger blant ungdommer i Sogndal. Undersøkelsen til Haugen er spesielt interessant fordi hun gjennomfører en såkalt "kinogranskning". Kinogranskningsmodellen går i korte trekk ut på at språkforskeren samarbeider med en lokal kino. Før filmen begynner i utvalgte visninger, blir det gitt en beskjed over høytaleranlegget der kinogjengerne blir bedt om å fylle ut et spørreskjema om filmen de har sett eller om kinoen generelt. Denne påminnelsen blir gitt på forskjellige dialekter, og en mener da å kunne utlede holdningene til de dialektene påminnelsen blir gitt på ved å se på antallet utfylte skjemaer. Kinogranskninga til Haugen var den fjerde i sitt slag i verden.

3.1.3 KVALITATIV INNHOLDSANALYSE

Den *kvalitative innholdsanalysen* går ut på å ikke spørre informanter, men heller se på tekster produsert i et samfunn for så å trekke konklusjoner om holdninger basert på disse. Garrett (2010:46) nevner følgende eksempel fra Schmied (1991):

Schmied (1991) sought to uncover the various attitudes in favour of and against English across many African contexts. In one part of his study, he looked at letters to the editor in African newspapers. By examining these, with their focus on specific language issues, he identified the types of arguments put forward for and against English, which, he said, then reveal the writer's attitudes.

I Norge har f.eks. Melby (2007) undersøkt holdninger til norske dialekter ved å se på humoren og de stereotypiske karakterene i TV-programmet *Team Antonsen* som gikk på NRK i 2004.

4 TIDLIGERE UNDERSØKELSER OM NORSK TALEMÅL

Jeg vil her gå gjennom noen tidligere undersøkelser som kan være relevante for vår forståelse av dialekten i Tromsø og Grenland. Jeg avgrenser beskrivelsen til de undersøkelsene som direkte inkluderer minst én av dialektene jeg undersøker. Tallene i parentes er henvisninger til sidetall i de respektive undersøkelsene.

4.1 OMDAL (1978)

Omdal gjennomførte i 1978 en undersøkelse med spørreskjema⁴ blant folk fra hele landet. Han fant at 2/3 av informantene syntes egen dialekt var vakker eller pen mens bare 1/3 hadde negative oppfatninger av den (55⁵). Han fant videre at bymålsbrukere var minst positive til sin egen dialekt (55). Blant østlandsmålene var særlig telemålet positivt vurdert, mens oslomålet gjennomgående blei negativt vurdert (56). Østlendinger var lite positive til egen dialekt, og stort sett negative til nordnorsk dialekt også, mens nordlendingene var veldig negative til målet i flatbygdene på Østlandet⁶, men svært positive til egen dialekt.

4.2 SKJEKKELAND (1978)

I Skjekkeland sin undersøkelse blant innbyggere i Bø i Telemark, kan inntrykket av at informanter fra de østlandske flatbygdene nedvurderer sin egen dialekt bekreftes. På spørsmål om å nevne pene dialekter blei Grenland aldri nevnt, men kom ut på topp når det gjaldt å nevne mindre fine dialekter.

4.3 KRISTIANSSEN (1995)

Kristiansen (1995) gjennomførte en indirekte test med forskjellige varianter av vikværsk - nærmere bestemt drammensdialekt. Informantene var henta fra skoler i drammensområdet. Resultatet hennes viser at når det gjaldt statusdimensjonen, skårte de normerte språkprøvene høyere enn de som inneholdt markerte vikværske trekk (134). Dette var som forventa, men Kristiansen fant derimot at

---

4 Undersøkelsen blei gjennomført med 448 informanter – alle fra norskstudiet eller norskkurs. En må derfor regne med at informantene var over gjennomsnittet reflekterte og bevisste i forhold til språk.

5 Talla i parentes henviser til sidetalla i de respektive undersøkelsene.

6 Se kart under 9.6 for oversikt over geografisk inndeling.

også når det gjaldt solidaritet fikk de normerte talerne høyere skåre. Hun konkluderer derfor med at informantene gir en total nedvurdering av vikværsk.

4.4 AASERUD (1997)

I en liten direkte undersøkelse blant informanter på Stord og i Oslo, fant Aaserud at informantene fra disse to områdene var omtrent like positivt innstilt til det å snakke dialekt. Noe mer undersøkte ikke Aaserud.

4.5 BJELLÅS (2001)

Bjellås (2001) undersøkte holdninger til grenlandsdialekten. Hans konklusjon bryter med resultatet til de to tidligere undersøkelsene. Av de informantene som selv rapporterte at de snakker dialekt eller at de snakker *noe* dialekt, var 27 glade for det, 50 brydde seg ikke og bare 7 var ikke glade for det. Også i den mer åpne delen av undersøkelsen hans, stiller de fleste seg nøytrale til om grenlandsk er vakkert eller ikke. Samtidig konkluderer han med at de mest lokale trekka i målet ikke lenger er i bruk i Grenland, og en kan derfor si at grenlandsk i stor grad har nærma seg oslomål. Dette siste er også mitt personlige inntrykk.

4.6 SKILBRED (2005)

I 2005 sammenligna Tonje Skilbred holdningene i Tromsø og i Grenland (mer spesifikt Porsgrunn). Hun fant at informantene fra Tromsø var mer positive til sin egen dialekt enn de fra Porsgrunn (106) samtidig som porsgrunnsfolk mente at de oftere endra dialekten sin enn de fra Tromsø gjorde (73). Denne undersøkelsen er den som ligner mest min egen, men dessverre undersøkte Skilbred bare informantenes forhold til *egen* dialekt og dialekten på TV og i radio. Dette var ingen komparativ undersøkelse som den jeg gjennomførte. Forøvrig er det interessant å merke seg at Skilbred fant at partitilhørighet hadde mye å si for hvor dialekttolerant informanten var (153).

4.7 JENSEN (2006)

Jensen (2006) undersøkte holdninger til sandefjordmålet med både direkte og indirekte metode. Hun også bekrefter vikværingenes nedvurdering av eget talemål. Hun siterer en informant slik: "Hvis vi snakker bræit på eksamen, trur jo sensorane at vi er dumme" (111). Jensen brukte både

direkte og indirekte metode, og fant en tydelig forskjell i resultatene. I den direkte undersøkelsen, fant hun at informantene vurderte både egen dialekt og oslomål som positivt, mens hun i den indirekte undersøkelsen fant en tydelig forskjell der oslomålet blei oppvurdert sammenligna med sandefjordvikværsk (113).

Jensen hadde en variabel som gikk på linjevalg ved videregående utdanning. Her fant hun, i den direkte delen av undersøkelsen, at elevene som gikk yrkesfag var mer negative til sin egen dialekt enn de som gikk studieforbereende studieretning. I den indirekte delen fant hun at elevene ved begge linjene var mer positive til oslomål enn til sandefjordmål.

Mest positiv til standardisert talemål var informantene med høyt utdannede foreldre, jentene, informantene med planer om høyere utdanning og allmennfagselvene.

4.8 PURDIALEKT (2010)

I 2010 gjennomført InFact en landsomfattende undersøkelse for PurDialekt. Dette var en direkte undersøkelse basert på telefonintervjuer. Hvor mange informanter som var med, har jeg dessverre ikke klart å finne ut av. I denne undersøkelsen kom nordnorsk ut som den mest attraktive dialekten med 12,6 % av svarene. På andre plass kom trøndersk med 12,3 %. Påfallende nok kom trøndersk også på andre plass i spørsmålet om hvilken dialekt som var mest irriterende med 12 %. Bergensk kom her ut på topp med 19,7 %.

Undersøkelsen viste også at folk jevnt over er fornøyde med sin egen dialekt, men at folk fra Oslo og Østlandet for øvrig er minst fornøyd med egen dialekt.

4.9 OPPSUMMERING

Vi kan konkludere med at tidligere forskning viser at nordlendinger generelt er glade i dialekten sin, og at resten av Norge nå også synes det er en vakker dialekt etter å ha vært negativt innstilt til nordnorsk tidligere. Videre kan vi konkludere med at grenlendinger og vikkværingene generelt er jevnt over noe negative til egen dialekt, og at de nok heller ville snakke mer likt oslomål. Stort sett er folk likevel fornøyde med den dialekten de snakker, eller de bryr seg ikke. Broch (2001:5) konkluderer i en undersøkelse av ungdomsspråk i Oslo: "Mangelen på vilje til å kommentere andres språkbruk kan ses som et tegn på en holdningsendring, og som at folk er i dag friere enn før til å bruke de språkformene de helst vil."

5. BESKRIVELSE AV METODEN I UNDERSØKELSEN

Valget av metode var ikke vanskelig. Jeg er ute etter å undersøke om det lar seg gjøre å avdekke underbevisste holdninger til to norske dialekter, og det er da *masketesten* som passer best. På grunn av kort tid måtte jeg gjøre testen så effektiv og økonomisk som mulig, og baserte meg derfor i hovedsak på kvantitative data.

5.1 VALG AV DIALEKTENE

De to dialektene jeg ønska å sammenligne, var fra Tromsø og fra Grenland. At det blei disse to, hadde mer med praktiske hensyn å gjøre enn prinsipper. Jeg studerte i Tromsø, og er fra Grenland, og det var derfor lettest å velge disse fordi jeg har kontakter og noenlunde oversikt over dialektforholdene begge steder. Samtidig er det en del likheter mellom de geografiske områdene der disse dialektene snakkes:

Tromsø og Grenland er om lag like store. Tromsø har 67 305 innbyggere, og Grenland har 106 948. Men Grenland består av flere kommuner, hvorav de to store (befolkningsmessig) er Porsgrunn og Skien med henholdsvis 34 623 og 51 668 innbyggere (alle tall fra *Store Norske Leksikon*). Det er noe rivalisering mellom disse to byene, men de ligger likevel såpass nærme hverandre at de kunne vært én by. Slik sett kan en si at innbyggertallet i Tromsø og grenlandsområdet er noenlunde likt.

Videre er begge områdene "regionssentre" – Tromsø i kraft av å være Nord-Norges største by, og Grenland i kraft av å være størst i Telemark. Skien er Telemarks viktigste handels- og administrasjonsby (*Store Norske Leksikon*).

De to dialektene er typiske representanter for hver sin landsdel, og min opprinnelige teori var at nordnorske informanter vil anse grenlandsdialekten som en undefinerbar østlandsdialekt (eller "osloområdet"), og at østlendingene vil anse tromsødialekten som en undefinerbar nordnorsk dialekt. Dette stemte dog ikke helt, noe vi skal se på seinere. Samtidig som Tromsø og grenlandsbyene er viktige byer med den statusen det tilfører dialektene som snakkes der, må de samtidig "slåss mot en felles dialektfiende" nemlig oslomålet. Det er ikke forska direkte på dette når det gjelder tromsømålet, men Bjellås (2001:105) sier at "Grenlands-dialekten går i retning av ein sams austlandsk regiolekt, søraustnorsk bymål. Dei mest lokale trekka i grensk er lite i bruk [...]".

Når det gjelder valg av sosiolekt, stolte jeg på min egen og andres språklige intuisjon i og med at det ikke finnes noe særlig forskning på sosiolekter i disse to områdene. Jeg var ute etter en dialekt som lokal ungdom kunne identifisere seg med. Ikke for "snobbete", men heller ikke for "vulgær".

5.2 VALG AV OPPLERERE

5.2.1 BESKRIVELSE AV OPPLEREREN FRA TROMSØ

Opplereren fra Tromsø er en mann på 27 år. Han er utdanna lektor, og jobber på en videregående skole i Tromsø. Han er født og oppvokst i Tromsø og har bodd der hele livet sitt bortsett fra studier i Frankrike og England i til sammen fire år. Mora er dansk mens faren er fra Tromsø. Opplereren er oppvokst på selve Tromsøya, og vil beskrive dialekten sin som en "middelklasse"-varietet. Faren har tidligere vært informasjonssjef, men er i dag forfatter/forlegger. Mora er utdanna sykepleier, men jobber i dag som direktør i Tromsø bedriftshelsetjeneste. Hun har tidligere jobba både som sykepleier og som selvstendig konsulent. Denne opplereren vil heretter bli omtalt som OT, og innspillinga vil bli omtalt som IT.

5.2.2 BESKRIVELSE AV OPPLEREREN FRA GRENLAND

Opplereren fra Grenland er en mann på 28 år. Han er skuespiller av yrke og er både født og oppvokst i Grenland, nærmere bestemt Siljan. Han bor i Oslo, der han har vært bosatt de siste sju åra. Han sier om sin egen dialekt at han "la om til veldig oslomål i 2006–2007, men har funnet mer tilbake til skiensrøttene, og snakker nå ganske typisk gjerpensdialekt⁷ (med endel unntak)". Faren jobba lenge som kabelstrekker for televerket, men er nå daglig leder i eget selskap. Mora er regnskapsfører og daglig leder i eget selskap. Denne opplereren vil heretter bli omtalt som OG, og innspillinga vil bli omtalt som IG.

5.2.3 IKKE-SPRÅKLIGE FORSKJELLER I INNSPILLINGENE

Det blei dessverre noen forskjeller i innspillingene som ikke hadde med dialekt å gjøre. OG er bosatt i Oslo, og han tok derfor opp seg selv for så å sende opptaket til meg elektronisk. OT møtte jeg personlig, og gjennomførte innspillinga på mitt eget utstyr. Dette medførte noen forskjeller i opptakskvalitet. I IG er det noe summing i bakgrunnen, mens dette ikke forekommer i det hele tatt i

---

⁷ Gjerpen er en bydel i Skien ikke så langt unna sentrum, men likevel med tydelig ruralt preg.

IT. I IT burde jeg ha brukt et såkalt "pop-filter". Mangelen på dette gjør at man her hører et "popp" hver gang OT uttaler en plosiv. Videre var OT litt forkjøla og tett i nesa da han leste inn teksten. OT har også noe dypere stemme enn OG.

Innspillingene er lasta opp på nettet, og bør være tilgjengelig en stund framover:

Grenland: <http://youtu.be/jcMguMQ9EzI>

Tromsø: <http://youtu.be/k0oO3IkZXQY>

5.3 VALG AV TEKST

Ved valg av tekst er det viktig å velge noe som er så nøytralt som mulig slik at innholdet ikke kan påvirke inntrykket informantene får av oppleserne. Spesielt viktig her er det som Giles & Powesland (1975:97–98) omtaler som *lack of congruity*. En person som snakker om noe med en dialekt som ikke passer til temaet, vil anses som mindre troverdig. En person med hedmarksdialekt vil sannsynligvis bli ansett som mer troverdig hvis han snakker om jordbruk, enn hvis han snakker om sildefiske: "an accent might become an argument in itself" (Garrett 2010:101). Det var derfor viktig å finne en mest mulig nøytral tekst, men helt nøytral, mener Blakar (1981:20) at det er umulig å være:

Det synest uråd å uttrykke seg "nøytralt". Sjølv tilsynelatande heilt synonyme uttrykk som "klokka er tjue over sju" og "klokka er ti på halv åtte" kunne altså tenkast å påvirke mottakaren ulikt. Så snart ein ytrar eit einaste ord, synest ein såleis å "ta standpunkt" og "påvirke".

Det har vært en tradisjon å bruke Æsops fabel "Nordavinden og sola" når en jobber med dialektprøver⁸. Jeg ville velge noe annet, og valget falt da på fabelen "Den gamle mannen og døden", også av Æsop (se kapittel 10.3).

Teksten er ikke helt ideell i og med at denne gamle mannen går i *skogen* og finner *greiner*. Dette innholdet kan nok potensielt bli assosiert mer med rural østlandsk bondekultur enn med nordnorsk fiskekultur eller bykultur.

Etter å ha valgt ut teksten, transkriberte jeg den til en talemålsnær skrivemåte for å hjelpe oppleserne til ikke å skli inn i det som en kanskje kan kalle østnorske, bokmålsnære former – noe

⁸ Se f.eks. *En norsk dialektprøvedatabase på nettet*: <http://www.ling.hf.ntnu.no/nos>

som lett skjer når man skal lese bokmål høyt. Til å gjøre dette fikk jeg hjelp av folk som kjenner de respektive dialektene. Transkriberinga var relativt problemfri, og endringene gikk stort sett på det fonetiske, men også noen syntaktiske endringer blei gjort. Noen ord blei utelatt eller trukket sammen fordi det følte mest naturlig som i følgende eksempel:

Bokmål: "og satte seg ved sida av dem"

Grenlandsk: "og sattsæ ved sida av"

Tromsømål: "og satt sæ ve sia dem"

Den forma som det blei mest diskusjon om, var om man skulle bruke "ka du vil?" eller "ka vil du?" i transkriberinga av tromsøprøva. Begge former er mulige, og det kan virke som om det er individuelle eller situasjonelle forskjeller på hvilken ordrekkefølge man foretrekker. Jeg endte til slutt opp med "ka du vil", men fikk høre av noen informanter i diskusjonen etter at undersøkelsen var gjennomført, at denne kan oppfattes som "strengere" eller "sintere" enn "ka vil du". Andre informanter opplevde ikke at det fantes noen slik forskjell. Denne transkriberinga kan leses i sin helhet i kapittel 10.3.

Opptakene er litt korte. Hvert av dem er på bare ca. 37 sekunder, og det er nok kanskje litt for kort til at informantene kunne danne seg et godt bilde av oppleseren selv om en lignende lengde er blitt brukt før (Ritzau et al. 2009:264). For å kompensere for dette fikk informantene høre opptakene tre ganger under undersøkelsen. Først én gang, før de kom til selve spørreskjemaet, og så to ganger til mens de fylte ut skjemaet.

5.4 VALG AV INFORMANTER

Alle informatene er rekruttert fra videregående skoler i Norge – først og fremst for å spare tid: "Uddannelsessystemet er simpelthen et af de meget få steder hvor det er muligt for en forsker at få lov til at bruge en halv time af en større forsamlings tid – og hvor det faktisk endda kan være relevant og 'produktivt' [...]" (Thøgersen & Kristiansen 2006:17). Samtidig var jeg, på grunn av at jeg tok Internett til hjelp (se kapittel 5.6), avhengig av at alle informantene hadde egen datamaskin. Det har de ved videregående skoler i Norge. Samtidig var elever fra videregående skoler et bedre valg enn elever fra lavere klasser, fordi elevene der er noe mer modne. Det er altså mindre sjanse for "sabotasje".

For lettere å få innpass tilbød jeg skolene et undervisningsopplegg i tilknytning til undersøkelsen.

Slik tilbød jeg dem egentlig en gratis vikartime. Til sammen var jeg inne i 22 klasser og fikk inn informasjon fra til sammen 378 informanter. Skolene som var med på prosjektet, var Kongsbakken og Breivika videregående skoler i Tromsø, Bardufoss videregående skole i Bardufoss, Skien og Skogmo videregående skoler i Skien, Søve videregående skole i Ulefoss og Notodden videregående skole i Notodden.

5.5 VALG AV SPØRSMÅL

Spørreskjemaet bestod av to sider. Den første siden inneholdt spørsmål som hadde med førsteinntrykket informantene hadde fått av taleren, og den andre siden var spørsmål som handlet om informanten selv (se kapittel 10.4 for skjemaet i sin helhet).

Hoveddelen av undersøkelsen gikk ut på at informantene måtte rangere taleren på en 5-punkts likertskala hvorvidt de mente at forskjellige adjektiv beskrev taleren på en passende måte. Det er flere måter å velge slike adjektiv på, men de to hovedalternativene er å finne egne adjektiv eller å bruke ord fra tidligere undersøkelser. En kombinasjon av disse to blei valgt. Zahn & Hopper (1985 sitert i Garrett 2010:56) sier at språkholdninger stort sett deles inn i tre kategorier: *superiority* (*superioritet*), som omfatter variabler som høy utdanning/lav utdanning og rik/fattig⁹, *attractiveness* (*sosiabilitet*), som omfatter variabler som vennlig/uvennlig og ærlig/uærlig, og *dynamism* (*dynamik*), som omfatter variabler som arbeidsom/lat og entusiastisk/nølende (de danske oversettelsene er fra Thøgersen & Kristiansen (2006:16) som forøvrig har lagt til en ekstra dimensjon: *kompetence*). Disse tre kategoriene lå som et bakteppe ved utvalget av spørsmål, mens adjektivene selv kom fra en pilottest der jeg rett og slett spurte folk via forskjellige kanaler på Internett, som facebook og ulike fora, følgende spørsmål:

- Beskriv en stereotyp østlending/nordlending med maksimalt tre ord
- Hva slags yrker kan du se for deg at den typiske østlendingen/nordlendingen har?

De fleste som svarte på denne undersøkelsen var fra Nord-Norge, Østlandet og Vestlandet. Noen få var også fra Sørlandet. På grunnlag av svarene jeg fikk på disse spørsmåla, valgte jeg ut 15 testord som dekte de tre generelle kategoriene, samtidig som de representerte egenskaper som i denne

---

9 Variablene som blir brukt som eksempler, er fra Garrett (2010:55)

pilottesten blei tillagt de forskjellige dialektgruppene. Slik kunne jeg, etter at undersøkelsen var gjennomført, regne meg fram til Zahn og Hoppers tre generelle kategorier ved å regne gjennomsnittet av de mer spesifikke adjektivene og slik få hovedlinjene. I tillegg til dette la jeg til enda to generelle kategorier: *positivt* og *negativt*. Disse skulle reflektere gjennomsnittet av henholdsvis de positive og de negative adjektivene. Disse fem verdien som regnes ut på grunnlag av flere andre, vil heretter blir omtalt som *generelle variabler*.

Figur 1 viser en oversikt over disse adjektivene, samtidig som det spesifiseres hvilken relasjon de har til de fem tidligere nevnte generelle variablene. En pluss betyr at adjektivet slår positivt ut på denne generelle variabelen, og et minus betyr at det slår negativt ut:

	Superioritet	Sosiabilitet	Dynamikk	Positivt	Negativt
...arrogant		-			+
...morsom		+		+	
...ikke til å stole på		-			+
...flink	+			+	
...gjestfri		+		+	
...bereist	+		+		
...urban			+		
...høyt utdanna	+			+	
...travel			+		
...en wannabe	-	-			+
...snobbete		-			+
...selvstendig	+		+	+	
...sosial		+		+	
...dum	-				+
...feig	-		-		+

På selve skjemaet blei disse 15 adjektivene presentert i tilfeldig rekkefølge for hver informant. Dette gjorde jeg for å unngå såkalt *fatigue* eller *trotthet* (Garrett 2010:61). *Fatigue* går ut på at informantene blir mer og mer "slitne" etterhvert som spørsmål besvares, slik at de siste spørsmåla blir gjenstand for mindre refleksjon enn de første. Utover disse 15 adjektivene fikk informantene åpne spørsmål der de fikk anledning til å oppgi opptil tre *egne* ord for å beskrive taleren, samt spørsmål om hva slags yrke taleren har. Disse åpne spørsmåla blei lagt til for at undersøkelsen skulle kunne gi forskninga nye ideer i stedet for bare å be- eller avkrefte allerede eksisterende oppfatninger (se kapittel 5.7.3). Til slutt blei informantene også bedt om å oppgi hvor de trodde taleren kom fra.

I andre del av skjemaet blei informantene bedt om å oppgi alder, hvor de er fra, kjønn, om de liker teoretiske eller praktiske fag best, i hvor stor grad de er vokst opp på landet, og spørsmål om hvor i Norge de kunne tenke seg å bosette seg. Spørsmålene om hvor de kunne tenke å bosette seg, var avkryssningsspørsmål, der informantene skulle krysse av for om de kunne tenke seg å bosette seg i/på stedene Nord-Norge, Trøndelag, Østlandet, Vestlandet og Sørlandet. Også disse områda blei presentert i tilfeldig rekkefølge for å unngå det tidligere omtalte *fatigue*.

Spørsmålet om hva slags fag informatene liker best, blei tatt medfor bedre å kunne skille elevene på yrkesfag og studieforbredende fra hverandre. Noen av klassene jeg var inne i, var påbyggingsklasser, og består altså av yrkesfagelever som tar mer teori av forskjellige grunner. Disse ville det vært vanskelig å plassere i kategoriene yrkesfag - studieforbredende uten et slikt spørsmål. Skillet mellom yrkesfag og studieforbredende blei tatt med på grunn av at de som går på studieforbredende, mest sannsynlig vil fortsette på høyere utdanning.

De siste spørsmåla, som handla om om hvor informanten kunne tenkt å bosette seg, blei tatt med for å undersøke den *konative* dimensjonen av holdninger. Jeg har selvfølgelig ikke anledning til å undersøke om informantene faktisk ville ha flytta til de stedene de kryssa av for om de fikk et konkret tilbud, men en informant som kan tenke seg å bosette seg i Nord-Norge, kan man nok gå ut fra vil være mer positiv til nordnorske dialekter også.

Elevenes sosioøkonomiske status blei ikke undersøkt, fordi jeg er usikker på om elevene faktisk kjenner til foreldrenes inntekt og utdanning.

5.6 GJENNOMFØRING

Jeg begynte med å sende brev til videregående skoler i og i nærheten av Tromsø og Skien/Porsgrunn (det opprinnelige brevet kan leses i kapittel 10.5), der jeg tilbød gratis vikartime, og "lokka med" læreplanmål. Jeg kom så inn i klassen, og sa om lag dette:

"Hei! Mitt navn er Rasmus Rimestad og jeg studerer ved universitetet¹⁰. Der holder jeg på med en

---

10 Opprinnelig sa jeg "Universitetet i Tromsø", men så slo det meg at det å si "Tromsø" kunne gi informantene en pekepinn om hvor taleren var fra. Jeg stoppa med dette ca. halvveis inne i uka jeg var i Grenland, og merka en markant nedgang i antallet informanter som gjetta "Tromsø" på spørsmålet om hvor taleren var fra.

undersøkelse av førsteinntrykk. Dere vet sikkert at hvis dere får en telefon fra en person dere ikke kjenner, vil det bare ta ca. 10 sekunder før dere har dannet dere et bilde av hvem denne personen er, og det er det jeg undersøker."

Hele undersøkelsen blei gjennomført elektronisk. Både opplesninga og spørsmåla blei styrt av et dataprogram på nett. Informantene fikk derfor beskjed om å gå inn på nettstedet der alt dette lå. Der fikk de så høre enten IG eller IT og blei så ført videre til spørreskjemaet. Elevene hørte på opptakene individuelt med hodetelefoner. På denne måten fikk ca. halvparten høre IG, og den andre halvparten IT. Etter at noen informanter svarte på førsteinntrykket de fikk av hovedpersonen i eventyret i stedet for den som snakka, presiserte jeg også dette i introduksjonen. Alle spørsmål fra informanter blei besvart med at all informasjon vil komme etter at undersøkelsen var gjennomført. Jeg sa også at hvis noen kjente igjen personen som snakka, skulle de ikke besvare undersøkelsen. Dette var særskilt viktig fordi OT tidligere jobba på en av de skolene der undersøkelsen blei foretatt. Det skjedde imidlertid bare to ganger at noen valgte å ikke gjennomføre undersøkelsen på grunn av dette, og i bare ett av tilfellene hadde informanten faktisk gjetta riktig person.

Etter at spørreskjemaet var fylt ut, fikk informantene opp resultatet av undersøkelsen på sin egen datamaskin, og jeg viste det samme resultatet på prosjektør. Dette omfatta både en graf med skåren for adjektivene, og lister med de egne beskrivelsene, yrkene og hvor de trodde talerne var fra. Jeg spurte så om noen kunne gjette seg til hva jeg *egentlig* undersøkte. Her presiserte jeg at jeg ikke hadde løyet for dem, men at jeg heller ikke hadde sagt *hele* sannheten. Dette spørsmålet stilte jeg for å forsikre meg om at ingen hadde fått greie på bakgrunnen for undersøkelsen. Det var bare i én klasse at en informant klarte å gjette seg fram til rett svar.

Deretter forklarte jeg hva jeg egentlig undersøkte, og vi så på resultatet for klassen sammen – hvordan de forskjellige talerne var vurdert i de 15 adjektivene, hvor informantene trodde de var fra, og hvilket yrke informantene trodde de hadde. Deretter så vi på de samme resultatene for alle informantene til da, og det blei i en del klasser en interessant samtale. Før jeg gikk videre med resten av undervisningsopplegget, fikk elevene anledning til å spørre meg om det de ønsket i forbindelse med undersøkelsen.

5.7 KRITIKK REIST MOT MASKETESTEN SOM METODE

Den versjonen av masketesten som jeg har brukt, er noe tilpassa i forhold til Lamberts test for å imøtekomme en del kritikk som er blitt reist mot metoden. I dette kapitlet vil jeg gå gjennom noe av

kritikken og forklare på hvilke måter jeg har prøvd å imøtekomme den, eller på hvilke måter metoden min har tydelige mangler. Navna på alle underkapitlene bortsett fra 5.7.3 er henta fra Garrett (2010:57–59).

5.7.1 THE MIMICKING-AUTHENTICITY QUESTION

Personer som kan snakke to dialekter perfekt, er sjeldne. Garrett (2010:58) sier at "in studies where speakers produce several varieties, the accuracy of the renderings is likely to be reduced", og det var også min erfaring. Etter å ha etterlyst bidialektale personer i aviser både på Østlandet og i Nord-Norge, fikk jeg kontakt med flere personer som mente de kunne to dialekter. Jeg fikk tilsendt innspillinger fra dem, men hos alle skilte den ene dialekten seg tydelig ut som "unaturlig". Jeg endte derfor opp med å bruke to personer for de to forskjellige dialektene i stedet for én. Det å bruke flere opplesere er blitt såpass vanlig at metoden er blitt gitt et eget navn. I stedet for *matched-guise* kalles den for *verbal-guise* (Garrett 2010:41–42). Jeg kommer ikke til skille mellom disse to i denne oppgava.

To ulike opplesere vil, naturlig nok, ikke klare å lese tekstene på helt lik måte, og det klarte heller ikke mine to opplesere. Det er forskjeller i både stemme- og opptaks kvalitet samt innlevelse (se kapittel 5.2.3). Den dansk-norske forskeren Tore Kristiansen løste dette problemet ved å bruke to stemmer for hver dialekt. Hvis forskjellene i vurderinga av talerne stemte overens, kunne han regne med at resultatet var troverdig (Kristiansen 1991 sitert i Ritzau et al. 2009:256). Denne sikkerhetsforanstaltningen har jeg ikke gjennomført, og dette utgjør da, dessverre, en større feilkilde. Ikke-språklige forskjeller mellom innspillingene kan helt klart ha virka inn på informantenes vurdering av talerne uten at jeg har noen mulighet til å avsløre dette.

5.7.2 THE SALIENCE QUESTION

En av de viktigste kritikkene mot masketesten, er spørsmålet om *salience*. Det å gjenta samme tekst for informantene mange ganger, mener forskere, vil gjøre at disse fatter mistanke om hva som faktisk undersøkes. Dermed vil det kanskje likevel i stor grad være de *bevisste holdningene* som kommer fram i resultatet (Garrett 2010:57). For å imøtekomme dette blei undersøkelsen min gjennomført slik at hver av informantene bare fikk høre én innspilling. Dette blei gjort ved hjelp av Internett. Alle informantene hadde egne datamaskiner, og fikk derfor høre oppleseren de skulle

vurdere på et nettsted, i stedet for at innspillinga blei spilt høyt for hele gruppa. Når man gjør det slik, trenger man heller ingen "fyllopplesere". Dette, dessverre, åpner opp for at en informant med sterke negative holdninger til f.eks. menn, vil påvirke resultatet bare for den dialekten han eller hun får høre, selv om resultatet ville vært tilsvarende negativt for den andre dialekten. Dette håper jeg kan balanseres ut ved å ha et relativt stort antall informanter.

5.7.3 SPØRSMÅLET OM METODEN TILFØRER FORSKNINGA NYE IDEER

Et annet forhold som er blitt diskutert, er det at masketesten bare kan be- eller avkrefte på forhånd gitte teorier. Pedersen (1986:13) skriver: "Man kan ikke bruke matched-guise-teknikken til at opdage sproglige attituder som man kun havde nogen anelse om [sic], men den er anvendelig til at be- eller afkræfte en forhåndsopfattelse". Denne kritikken gjelder om testen bare inneholder lukka avkryssningsspørsmål. Åpne spørsmål av typen "Hvilket yrke tror du denne personen har?" og "Beskriv denne personen med tre adjektiv" vil helt klart kunne bringe nye ting inn i forskninga.

5.7.4 THE PERCEPTION QUESTION

Et forhold som er problematisk er at man ikke har mulighet til å vurdere hvordan informantene tolker spørsmåla. I spørreskjemaet mitt blei elevene bedt om å vurdere taleren ut fra blant annet adjektivene "urban" og "bereist". Jeg fikk, under gjennomføringa, flere ganger spørsmål om hva disse orda betyr, og det er dermed ikke sikkert at alle har tolka orda likt. Akkurat her var jeg tross alt heldig som faktisk fikk tilbakemelding om at orda kunne være vanskelige, men jeg har ingen mulighet til å undersøke hvordan de andre orda blei tolka. Videre er det problematisk at en del elever fra Nord-Norge ikke skiller mellom begrepene "Sørlandet" og "Sør-Norge". Mange bruker begge begrepene synonymt om området sør for Sør-Trøndelag. Dette kan potensielt føre til feil resultater både i spørsmålet om hvor informantene tror taleren kommer fra, og spørsmålet om informanten kunne tenke seg å bosette seg på Sørlandet.

Jeg håpa å skulle unngå slike mistolkinger ved å gjennomføre testen først på en testgruppe.

Dessverre bestod denne testgruppa for det meste av andre nordiskstudenter, og jeg ser nå at jeg nok heller burde testa skjemaet på personer som ligner mer på de som faktisk skulle være informantene mine, særskilt når det gjelder alder og interesse. Likevel vil man vel uansett ikke kunne helgardere seg mot ulike typer feiltolkninger.

6. ANALYSE

6.1 INNLEDNING

Vi går nå videre til å analysere materialet om språkholdninger som blei samla inn med masketesten. Vi vil ikke i detalj analysere alle de 15 variablene fordi det blir for omfattende. Analysen vil derfor begrenses til de to mest signifikante der OT¹¹ kommer ut med høyest skåre, og de to mest signifikante der OG kommer ut med høyest skåre. I tillegg til disse, kommer de fem tidligere omtalte generelle variablene: *positiv*, *negativ*, *superioritet*, *sosiabilitet* og *dynamikk*. Dette er generelle variabler som regnes ut på grunnlag av gjennomsnittet av en del av de andre variablene, og sånn sett er alle variablene likevel inkludert i analysen¹². Vi vil også se på frekvensen av yrkene som er oppgitt. En analyse av hvor i landet informantene trodde talerne kom fra, og de egne orda som informantene oppga, blir det dessverre ikke rom for å analysere i denne omgangen.

De 15 spesifikke variablene og de fem generelle variablene vil i den følgende analysen bli omtalt som *variabler*, mens den informasjonen jeg har samla inn om hver informant (alder, opprinnelse, linje osv.), vil bli omtalt som *dimensjoner*.

Vi kommer til å se på følgende dimensjoner:

- Linja informanten går på (heretter kalt *linje*)
- Hvor informanten er fra (heretter kalt *opprinnelse*)
- Informantens kjønn (heretter kalt *kjønn*)
- Om informanten er vokst opp på landet eller i byen (heretter kalt *rural*)
- Om informanten er villig til å bosette seg i Nord-Norge (heretter kalt *bo i Nord-Norge*)
- Om informanten er villig til å bosette seg Østlandet (heretter kalt *bo på Østlandet*)

Variabelen *alder* vil ikke bli analysert i og med at 76 % av informantene er 17 eller 18 år gamle, og spredninga ellers er lav.

---

11 I dette kapitlet brukes det en del forkortelser. Det er en oversikt over hva disse betyr i kapittel 10.1.

12 Se kapittel 5.5 for oversikt over hvilke variabler som inngår i de forskjellige generelle variablene.

I presentasjonen vil jeg operere med to begreper: *talerdifferanse* og *dimensjonsdifferanse*. Førstnevnte er differansen mellom gjennomsnittsskåren til OT og OG for samme gruppe informanter, og sistnevnte er differansen mellom talerdifferansen for to grupper informanter med forskjellig verdi i én dimensjon. Når talerdifferansen presenteres uten at annet er spesifisert, presenteres den med bare ett tall. Dersom tallet er mindre enn 0, betyr det at det er OT som har fått høyest skåre, mens et tall større enn 0 spesifiserer det motsatte. Alle talla er regna ut ved hjelp av et selvlaga program og statistikkprogrammet PSPP¹³.

6.2 FORARBEID OG KVANTIFISERING

Spørsmålet om hva slags fag eleven liker best, blei opprinnelig lagt inn i spørreskjemaet for å klare å skille de studieforbredende informantene fra de yrkesfaglige i de tilfellene der informantene var i en klasse med allmennfaglig påbygging. Selvfølgelig kunne det vært brukt til mer, men det viste seg å være veldig lite samsvar mellom denne dimensjonen og dimensjonen *linje*. f.eks. likte mange av informantene på SF praktiske fag best. Jeg har derfor en mistanke om at elever ved yrkesfaglig linje og elever ved studieforbredende linje definerer teoretiske og praktiske fag forskjellig. Denne dimensjonen er derfor kun brukt for å innpasse elevene ved allmennfaglig påbygging i kategoriene SF eller YF. De som likte teoretiske fag best (fire stk.), fikk SF som linje, og de som likte praktiske fag best, fikk YF som linje.

De kvalitative svarene som informantene oppga i *opprinnelse*, er etter beste evne blitt kvantifisert i kategoriene *nord*, *Trøndelag*, *vest*, *sør*, *Østlandet* og *utlandet*. Noen informanter svarte her så generelt at det var vanskelig å kvantifisere (f.eks. "Norge"), og derfor er det her et større antall informanter som er oppgitt ikke å ha svart enn i de andre dimensjonene. Der denne dimensjonen inngår i analysen, er det bare tallene for *nord* og *Østlandet* som er inkludert. Dette er delvis på grunn av at det var få informanter fra andre deler av landet, og delvis fordi disse andre regionene ikke er interessante for denne oppgava.

Også yrkene informantene tilla talerne, er blitt kvantifisert inn i følgende kategorier (i parentes tre generelle yrkeskategorier som også vil bli brukt i analysen):

- Admin, økonomi, kontor, jus og IT (hodeyrke)
- Andre yrker (annet yrke)

---

13 PSPP er en gratis kloner av programmet SPSS.

- Arbeidsledig (annet yrke)
- Bygg/anlegg (kroppsykke)
- Fiske (kroppsykke)
- Håndverker (kroppsykke)
- Helse, omsorg, medisin (hodeyrke)
- Jakt og jordbruk (kroppsykke)
- Kultur (hodeyrke)
- Salg (annet yrke)
- Servicearbeid (annet yrke)
- Skogbruk (kroppsykke)
- Transport (kroppsykke)
- Under utdanning (hodeyrke)
- Undervisning, forskning og fritid (hodeyrke)

6.3 INFORMANTENE

Det er en relativt god balanse når det gjelder informantene. Etter at de som tydelig svarte useriøst, var fjerna, satt jeg igjen med 378 informanter. Antallet vil dog variere noe i omtalen av de forskjellige variablene, fordi ikke alle svarte på alle spørsmåla. Også i antallet informanter som fikk høre de forskjellige talerne, var det god balanse – 195 av informantene fikk høre IG, og 183 fikk høre IT.

Når vi begynner å dele opp informantene etter dimensjoner derimot, viser det seg at det likevel er noen balanseproblemer her og der. Balansen mellom elever ved YF og SF er ikke helt god (SF: 242, YF: 136). Videre var det blant informantene på Østlandet bare 10 av 184 som var villig til å bosette seg i Nord-Norge, og av disse gikk alle unntatt én på SF. Blant elever ved YF fra nord var lysten på å bosette seg på Østlandet tilsvarende liten (10 av 75). Vi må altså være ekstra forsiktige når vi jobber med de to dimensjonene *bo i Nord-Norge* og *bo på Østlandet* fordi resultatene her likegodt kan være en konsekvens av dimensjonen *opprinnelse*.

Videre var det, som venta, få jenter på YF (36 av 135 (26,7 %)), mens det var et lite flertall av disse på SF (143 av 240 (59,6 %)). Det viser seg også at informantene fra Østlandet anser seg som mer rurale enn de fra nord. Dette kan nok også ha sammenheng med tanke på hva slags skoler jeg

besøkte i de to forskjellige landsdelene (desto høyere tall, desto mer urban):

	Nord-Norge	Østlandet
Gjennomsnitt for <i>rural</i>	3,12	2,6

6.4 UTREGNING OG FORMLER

De egentlige dataene i undersøkelsen min er forskjellen mellom vurderinga av OG og OT for informantene som har svart det samme i de dimensjonene som blir analysert. Snitt og antall er relativt enkelt å regne ut, men siden det er forskjellig antall informanter som fikk høre henholdsvis IG og IT, må standardavviket ta hensyn til dette. Det måtte derfor regnes ut et såkalt "pooled standardavvik". Det blei gjort etter følgende formel:

$$S_p = \frac{(n_1 - 1) \times S_1 + (n_2 - 1) \times S_2}{(n_1 - 1) + (n_2 - 1)}$$

S_p er "pooled standardavvik", n_1 og n_2 er antallet informanter som fikk høre de to forskjellige opptaka, og S_1 og S_2 er standardavviket innafor disse to gruppene informanter. Når *pooled standardavvik* var funnet, kunne signifikansen regnes ut med følgende formel:

$$S = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{S_p \times \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}}$$

Her er S signifikansen, $\bar{X}_1$ og $\bar{X}_2$ er gjennomsnittet av skåren for henholdsvis OT og OG, og S_p , n_1 og n_2 er det samme som i forrige formel.

Når det gjelder signifikansen i utregninga av dimensjonsdifferansene, blei følgende formel brukt for å regne ut den:

$$S = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{S_p^2 \times \frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}}$$

Signifikansen spesifiseres i to nivåer. Én stjerne bak et tall spesifiserer at signifikansen er høy ($s >$

1,65 og $t \leq 0.1$), og to stjerner betyr at den er veldig høy ($s > 2,58$ og $t \leq 0,01$).

6.5 RESULTATET UTEN NÆRMERE INNDELING

La oss først se på skårene uten å ta noen dimensjoner med i beregninga. Av de fem generelle variablene, er det bare én som er signifikant på tross av at vi ser

interessante og signifikante resultater på en del av de spesifikke. Som vi ser får OT høyere skåre i nesten alle variablene. Det er bare noen få variabler hvor OG har høyere verdi, og av disse er det bare to som har en signifikant talerdifferanse: *gjestfri* og *feig*. *Snobbete* kommer på en tredjeplass, men er ikke signifikant.

Snobbete og *feig* overrasker ikke så veldig: at en som anses å være fra osloområdet er feigere og mer snobbete enn en nordlending, var forventa. Men det at OG blir ansett som mer *gjestfri* enn OT,

bryter med det de tradisjonelle stereotypiene forteller oss. Samtidig er det en del variabler der OT overraskende får høyeste verdi. Dette er f.eks. *arrogant* og *selvstendig*. En mulig forklaring er by/land. Dersom en oppfatter OT som å være fra byen, mens OG oppfattes som å være fra landet, vil kanskje by/land-holdningene virke sterkere enn nord/sør-holdningene. Denne diskusjonen kommer vi tilbake til.

	Talerdiff.	OG	OT
Arrogant	-0.21 *	2.28 (195)	2.49 (180)
Morsom	-0.32*	2.27 (195)	2.6 (181)
Ikke til å stole på	0.02	2.4 (194)	2.38 (182)
Flink	0.1	3.39 (195)	3.3 (181)
Gjestfri	0.18*	3.3 (193)	3.11 (180)
Bereist	-0.15	2.72 (192)	2.87 (178)
Urban	-0.04	2.38 (193)	2.42 (181)
Høyt utdanna	0.11	2.8 (194)	2.7 (182)
Travel	-0.13	2.23 (194)	2.36 (181)
Wannabe	-0.12	1.86 (195)	1.97 (182)
Snobbete	0.11	2.05 (194)	1.94 (181)
Selvstendig	-0.22*	3.29 (194)	3.52 (182)
Sosial	-0.39**	3.01 (195)	3.4 (183)
Dum	-0	2.24 (195)	2.24 (180)
Feig	0.19*	2.4 (194)	2.21 (182)
Superioritet	-0.04	3.38 (185)	3.42 (169)
Sosiabilitet	-0.06	3.42 (185)	3.47 (169)
Dynamikk	-0.16**	2.84 (185)	3 (169)
Positiv	-0.09	3.01 (185)	3.1 (169)
Negativ	0.01	2.22 (185)	2.21 (169)

6.6 RESULTAT ETTER DIMENSJONER

La meg først forklare litt mer detaljert hvordan tabellene som brukes nedenfor, skal leses. Radene er de forskjellige variablene, mens kolonnene er de forskjellige verdiene av den/de aktuelle dimensjonen(e). Den siste kolonnen er (som oftest) dimensjonsdifferensen mellom disse to verdiene. Hver verdi er igjen delt opp i *Diff.* (talerdifferense), samt skåren som OG og OT fikk hver for seg. Tallet i parentes etter resultatene for OG og OT er antallet informanter (*n*).

Som du vil se, er *n* ganske mye lavere for de fem generelle variablene *superioritet*, *sosiabilitet*, *dynamikk*, *positiv* og *negativ*. Grunnen til det er at disse er regna ut på grunnlag av gjennomsnittet av flere variabler. Jeg satte her som krav at alle de spesifikke variablene som inngikk i utregninga av den generelle variabelen, måtte være besvart for at en informant skulle få lov til å være med i denne utregninga. Slik falt flere informanter bort her enn for de andre variablene.

6.6.1 LINJE

	SF			YF			Dimensjonsdiff.
	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT	
Morsom	-0.48**	2.32 (130)	2.8 (111)	-0.1	2.17 (65)	2.27 (70)	0.38**
Gjestfri	0.1	3.29 (129)	3.19 (109)	0.31*	3.3 (64)	2.99 (71)	0.21**
Sosial	-0.6**	2.98 (130)	3.58 (112)	-0.07	3.05 (65)	3.11 (71)	0.53**
Feig	0.18	2.34 (130)	2.16 (111)	0.25	2.53 (64)	2.28 (71)	0.07
Superioritet	-0.1	3.39 (125)	3.49 (104)	0.05	3.36 (60)	3.31 (65)	0.15**
Sosiabilitet	-0.16*	3.43 (125)	3.59 (104)	0.1	3.38 (60)	3.28 (65)	0.26**
Dynamikk	-0.17*	2.83 (125)	3 (104)	-0.15	2.85 (60)	3 (65)	0.02
Positiv	-0.2*	3.02 (125)	3.22 (104)	0.09	3 (60)	2.91 (65)	0.29**
Negativ	0.06	2.19 (125)	2.13 (104)	-0.06	2.27 (60)	2.33 (65)	0.12*

Vi kan se i tabellen ovenfor at dimensjonen *linje* helt tydelig har noe å si for en person sin oppfatning av en talers dialekt. Nesten alle dimensjonsdifferansene er signifikante. Vi ser også at YF gjennomgående har talerdifferanse nærmere null enn SF på alle variablene unntatt *feig* og *gjestfri* (og til en viss grad *negativ*). Det vil si at YF lar dialekten påvirke førsteinntrykket i lavere grad enn SF i disse variablene. Påfallende nok er de to unntakene de samme to variablene der OG hadde høyest skåre i testen der dimensjonene ikke var tatt med. Hvis vi ser på alle variablene i undersøkelsen, ser vi at den eneste signifikante variabelen der YF sin talerdifferanse er lenger fra null enn SF sin, er *arrogant*:

	SF			YF			Dimensjonsdiff.
	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT	
Arrogant	-0.17	2.28 (130)	2.45 (110)	-0.26	2.29 (65)	2.56 (70)	0.09

Hvis vi nå sammenligner SF og YF for hver av de to talerne, ser vi at OG får omtrent samme skåre uansett om informantene går på SF eller YF (snittdifferanse på bare 0,07). For OT derimot er det en ganske stor forskjell. Vi får her en snittdifferanse på hele 0,26. Vi ser videre at SF er mer positiv til

OT enn YF på alle variablene. For OG er dette mer variert.

For å oppsummere, kan vi si at YF gjennomgående bryr seg mindre om dialekt når de skal vurdere førsteinntrykket til en person enn SF. Vi så videre at SF konsekvent er mer positiv til OT enn YF.

Det samme gjelder ikke for OG.

6.6.2 OPPRINNELSE

	Nord-Norge			Østlandet			Dimensjonsdiff.
	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT	
Morsom	-0.51**	2.33 (89)	2.84 (79)	-0.15	2.29 (91)	2.44 (94)	0.36**
Gjestfri	0.17	3.52 (89)	3.35 (78)	0.19	3.16 (89)	2.97 (94)	0.02
Sosial	-0.48**	3.07 (89)	3.54 (79)	-0.41*	2.91 (91)	3.32 (96)	0.07
Feig	0.43*	2.48 (89)	2.05 (79)	0.01	2.34 (90)	2.34 (95)	0.42**
Superioritet	-0.02	3.43 (88)	3.45 (76)	-0.04	3.36 (83)	3.41 (87)	0.02
Sosiabilitet	-0.2*	3.44 (88)	3.64 (76)	0.08	3.45 (83)	3.36 (87)	0.28**
Dynamikk	-0.16*	2.85 (88)	3.01 (76)	-0.18*	2.83 (83)	3.01 (87)	0.02
Positiv	-0.08	3.12 (88)	3.2 (76)	-0.11	2.94 (83)	3.04 (87)	0.03
Negativ	0.17	2.25 (88)	2.08 (76)	-0.15	2.14 (83)	2.29 (87)	0.32**

I tabellen ovenfor, ser vi at visse variabler tydelig peker seg ut i dimensjonsdifferansen, mens de resterende er påfallende lave. Vi ser at det er informanter fra Nord-Norge som synes OT er *morsom*, selv om også de fra Østlandet synes det. Grunnen til dette, ser vi, er ikke at informantene fra Nord-Norge synes OG er mindre morsom, men heller at de synes OT er morsommere. OG får ca. samme skåre fra både Nord-Norge og Østlandet. Det samme ser vi i *sosiabilitet*.

Videre ser vi at bildet av østlendingen som *feig* eksisterer bare nordpå. Vi ser at blant nordnorske informanter oppfattes OG som både mer feig og OT som mindre feig enn sørpå. Sørpå er det ingen forskjell i oppfatninga av feighet.

Negativ er en interessant variabel fordi den viser at man synes best om sin egen gruppe (selv om dette ikke gjenspeiles i *positiv*). Informanter fra Nord-Norge synes OG er mest negativ, og omvendt for informantene fra Østlandet. Ingen av disse differansene er signifikante.

Interessant er det også at informantene fra Nord-Norge generelt gir høyere skåre til begge talerne.

Snittet for alle variablene for informantene fra Nord-Norge er 2,98, mens det for informantene fra Østlandet bare er på 2,87.

Det er ikke så veldig mye å oppsummere her, men vi fant at det bare er i et lite utvalg av variabler at *opprinnelse* spiller inn. I de andre variablene er denne dimensjonen påfallende fraværende. Videre fant vi at stereotypiene av OG som *feig* og OT som *morsom* lever i beste velgående, men først og fremst nordpå.

6.6.3 KJØNN

	Jente			Gutt			Dimensjonsdiff.
	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT	
Morsom	-0.47*	2.22 (86)	2.69 (95)	-0.15	2.31 (109)	2.46 (85)	0.32**
Gjestfri	0.02	3.28 (86)	3.26 (93)	0.37**	3.31 (107)	2.94 (86)	0.35**
Sosial	-0.55**	3.05 (86)	3.59 (96)	-0.19	2.97 (109)	3.16 (86)	0.36**
Feig	0.27*	2.29 (86)	2.02 (95)	0.07	2.49 (108)	2.42 (86)	0.2*
Superioritet	-0.09	3.44 (83)	3.54 (90)	0.05	3.33 (102)	3.28 (78)	0.14**
Sosiabilitet	-0.15	3.43 (83)	3.59 (90)	0.07	3.4 (102)	3.33 (78)	0.22**
Dynamikk	-0.2*	2.85 (83)	3.05 (90)	-0.11	2.82 (102)	2.94 (78)	0.09*
Positiv	-0.19*	3.05 (83)	3.23 (90)	0.06	2.99 (102)	2.93 (78)	0.25**
Negativ	0.07	2.16 (83)	2.09 (90)	-0.08	2.27 (102)	2.35 (78)	0.15**

Kjønn er en veldig interessant dimensjon fordi absolutt alle variablene har signifikante dimensjonsdifferanser. Vi ser at jentene gjør et tydelig utslag i variablene *morsom*, *sosial* og *feig*, mens guttene gjør utslaget i variabelen *gjestfri*. Det er interessant å merke seg at guttene er jevnt over mer positive til OG, mens det er omvendt hos jentene. Veldig tydelig er dette på de fem generelle variablene *positiv*, *negativ*, *superioritet*, *sosiabilitet* og *dynamikk*. Hos jentene rangeres OT mest positivt på alle fem. Hos guttene derimot er det omvendt, bortsett fra på *dynamikk*. Dette er resultater en kanskje heller hadde forventa å finne i dimensjonen *opprinnelse*, men merkelig nok tilsier balansen i antallet informanter at det heller burde vært motsatt. Det er et flertall av gutter fra Nord-Norge og et flertall av jenter fra Østlandet:

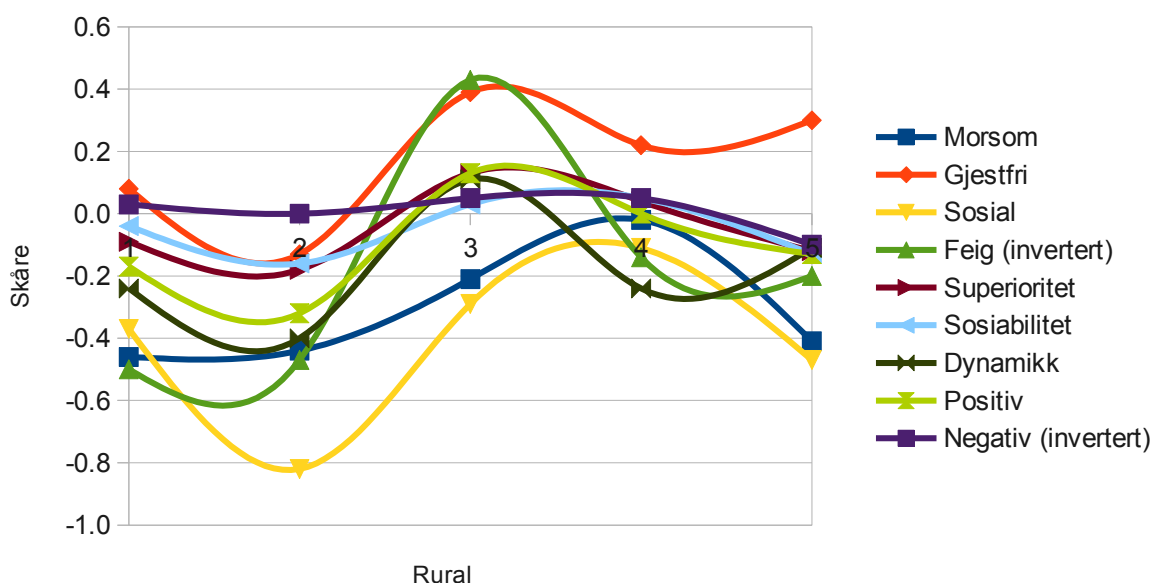
	Gutt	Jente	Sum
Nord-Norge	97 (60 %)	66 (40 %)	163
Østlandet	74 (44 %)	96 (56 %)	170

Det at jentene er mer positive til OT enn guttene, betyr ikke dermed at de er mer negative til OG. Vi finner flere variabler der jentene gir OG en mer positive skåre enn gutten gjør (f.eks. *feig* og *superioritet*). Det er talerdifferansen som utgjør forskjellen her.

Vi kan oppsummere med at jentene er mer positive til OT enn guttene i alle variabler bortsett fra *gjestfri*. Dette er likevel en sannhet med modifikasjoner, noe som vil bli diskutert nærmere i kapittel 7.2.

6.6.4 RURAL

Rural er den desidert mest interessante dimensjonen av de som undersøkes her. Dette er fordi alle de variablene vi ser på i denne analysen, følger et tydelig mønster. For å vise resultatene til *rural*, har jeg valgt å bruke kurver i stedet for tall. Tallene i X-aksen nedenfor skal forstås slik at desto lavere tallet er, desto mer rural er informantene. Y-aksen er talerdifferansen¹⁴:

Vi ser her et helt tydelig mønster som alle kurvene følger fram til urbanitet 4. På vei mot urbanitet 5 går *gjestfri* og *dynamikk* oppover igjen, mens de andre fortsetter nedover. En del av kurvene går gjennom 0, og vi ser derfor at om man bor på landet eller ikke, har veldig mye å si når det gjelder

14 Jeg har i grafen "invertert" (multiplisert med -1) verdiene for *negativ* og *feig* slik at alle variablene gir uttrykk for positiv holdning til taleren.

hvordan man rangerer dialekter. Vi ser at de som har urbanitet 3, jevnt over er de som er mest positive til OG, mens urbanitet 2 er de som er mest positive til OT. Den største overgangen finner vi i *feig* fra urbanitet 2 til 3 (dimensjonsdifferanse på 0,9**). Vi kommer tilbake til en mer inngående diskusjon av dette mønsteret i diskusjonsdelen.

6.6.5 BO I NORD-NORGE OG BO PÅ ØSTLANDET

Disse to dimensjonene vil bli presentert sammen fordi vi her ønsker å se på ytterpunktene. Det mest interessante resultatet er skåren for de informantene som er positive til å bo i én region og samtidig ikke er positive til å bo i den andre, eller positive til begge to. Dessverre var det, som vi så tidligere, nesten ingen informanter fra Østlandet som var villige til å bo i Nord-Norge, og variabelen *opprinnelse* ville derfor ha virka kraftig inn på resultatene dersom vi presenterte tall for alle informantene. Balansen for informantene fra Nord-Norge er heller ikke perfekt, men god nok til at det skal være mulig å få noe ut av den. Jeg vil derfor i dimensjonene *bo i Nord-Norge* se på bare informantene fra nord. Dataene for de som vil bo andre steder i Norge, er ikke blitt analysert (tabellen er på neste side for å unngå sideskift midt inne i den):

	ØL og ikke NN			Ikke ØL og NN			ØL og NN		
	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT
Morsom	-0.94	2.36 (11)	3.3 (10)	-0.45	2.33 (49)	2.78 (41)	-0.53	2.06 (18)	2.58 (12)
Gjestfri	0.82*	3.82 (11)	3 (10)	0.3	3.57 (49)	3.27 (41)	-0.55	3 (18)	3.55 (11)
Sosial	-0.91*	3.09 (11)	4 (10)	-0.47*	3.04 (49)	3.51 (41)	0.22	3.22 (18)	3 (12)
Feig	0.66	2.36 (11)	1.7 (10)	0.32	2.47 (49)	2.15 (41)	0.67	2.67 (18)	2 (12)
Superioritet	0.39*	3.78 (11)	3.39 (10)	0.01	3.39 (48)	3.37 (39)	-0.24	3.29 (18)	3.54 (11)
Sosiabilitet	0.09	3.75 (11)	3.66 (10)	-0.07	3.45 (48)	3.52 (39)	-0.52*	3.12 (18)	3.65 (11)
Dynamikk	-0.12	2.84 (11)	2.96 (10)	-0.15	2.88 (48)	3.03 (39)	-0.27	2.82 (18)	3.09 (11)
Positiv	0.14	3.47 (11)	3.33 (10)	-0.07	3.08 (48)	3.14 (39)	-0.05	2.96 (18)	3.01 (11)
Negativ	-0.33	1.84 (11)	2.17 (10)	0.01	2.25 (48)	2.24 (39)	0.66*	2.57 (18)	1.91 (11)

Vi finner her, som forventa, at informanter som er villige til å bo på Østlandet og samtidig ikke i Nord-Norge, jevnt over gir OG en mer positiv rangering enn de som ikke er villige til bo på Østlandet (unntaket her er *dynamikk*). Når vi se på skåren til OT, derimot, ser vi at her følges ikke det forventede mønsteret. I flere variabler blir OT rangert mer positivt av de som ikke kunne tenke seg å bosette seg i Nord-Norge, enn av de som kunne tenke seg det. Det samme finner vi hos de informantene som kunne tenkt seg å bo begge steder. Også blant disse informantene rangeres OG flere ganger som mindre positiv enn hos de som ikke kunne tenkt seg å bo på Østlandet.

Hvis vi nå går videre til resultatet for informanter fra Østlandet og ser på resultatene deres basert på om de kunne tenkt seg å bosette seg på Østlandet eller ikke, ser vi at vi heller ikke her finner det vi forventa. Også her finner vi flere variabler der OG rangeres høyere av de som ikke kunne tenkt seg å bo på Østlandet, enn av de som kunne det (tabellen fortsette på neste side):

	ØL			Ikke ØL			Dimensjonsdiff.
	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT	
Morsom	-0.16	2.27 (60)	2.42 (73)	-0.15	2.32 (31)	2.48 (21)	0.01
Gjestfri	0.17	3.1 (59)	2.93 (73)	0.17	3.27 (30)	3.1 (21)	0
Sosial	-0.6**	2.75 (60)	3.35 (74)	-0	3.23 (31)	3.23 (22)	0.6**
Feig	0.08	2.23 (60)	2.15 (74)	-0.43	2.57 (30)	3 (21)	0.51**
Superioritet	-0.07	3.39 (56)	3.46 (68)	0.08	3.31 (27)	3.23 (19)	0.15**
Sosiabilitet	0.03	3.43 (56)	3.4 (68)	0.24	3.49 (27)	3.25 (19)	0.21**
Dynamikk	-0.19*	2.82 (56)	3.01 (68)	-0.14	2.86 (27)	3 (19)	0.05
Positiv	-0.17	2.9 (56)	3.07 (68)	0.07	3.02 (27)	2.95 (19)	0.24**

	ØL			Ikke ØL			Dimensjonsdiff.
	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT	
Negativ	-0.12	2.11 (56)	2.22 (68)	-0.32	2.2 (27)	2.53 (19)	0.2**

Vi kan oppsummere med at skåren til OG stort sett blei påverka som forventa av disse to dimensjonene for informanter fra Nord-Norge. Bortsett fra det, fant vi ikke noe mønster. Videre må vi kunne konkludere med at balansen mellom informantene ikke var god, og at det derfor er vanskelig å trekke konklusjoner. Det eneste vi med sikkerhet kan si etter denne analysen, er at ungdom fra Østlandet ikke har lyst til å flytte til Nord-Norge.

6.6.6 YRKESGRUPPENE

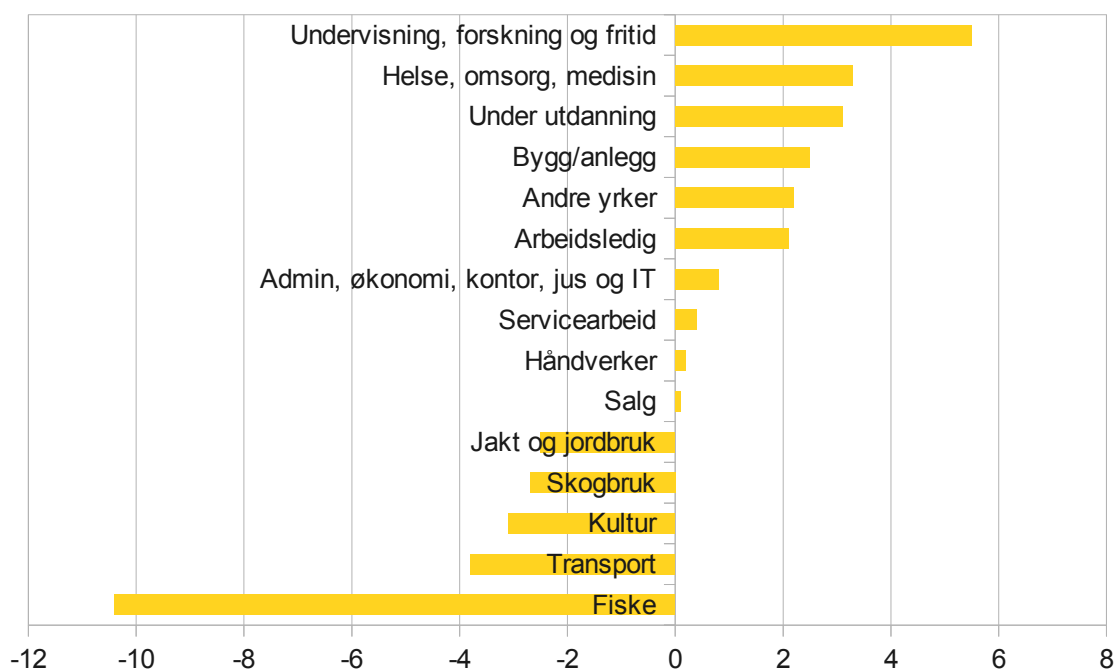
Da skal vi til slutt se på yrkene som informantene trodde talerne hadde. Jeg har i denne analysen tatt vekk de informantene som ikke oppga noe yrke. I tabellen nedenfor vises den prosentvise fordelinga de forskjellige yrkene hadde for de to forskjellige talerne etter at informantenes kvalitative svar var blitt kvantifisert.

	OG	OT
Admin, økonomi, kontor, jus og IT	4 % (7)	3.1 % (5)
Andre yrker	2.3 % (4)	0 % (0)
Arbeidsledig	4 % (7)	1.8 % (3)
Bygg/anlegg	5.7 % (10)	3.1 % (5)
Fiske	0 % (0)	10.4 % (17)
Håndverker	10.3 % (18)	9.8 % (16)
Helse, omsorg, medisin	4 % (7)	0.6 % (1)
Jakt og jordbruk	0.6 % (1)	3.1 % (5)
Kultur	26.3 % (46)	28.8 % (47)
Salg	5.1 % (9)	4.9 % (8)
Servicearbeid	2.3 % (4)	1.8 % (3)
Skogbruk	2.3 % (4)	4.9 % (8)
Transport	1.1 % (2)	4.9 % (8)
Under utdanning	5.7 % (10)	2.5 % (4)
Undervisning, forskning og fritid	26.3 % (46)	20.2 % (33)
Sum	100 % (175)	100 % (163)

Som vi ser, har begge talerne fått en ganske høy skåre på *kultur*. Dette skyldes nok at teksten de to talerne leste opp var et eventyr. Dette førte nok til at mange gjetta på et yrke der det var sannsynlig

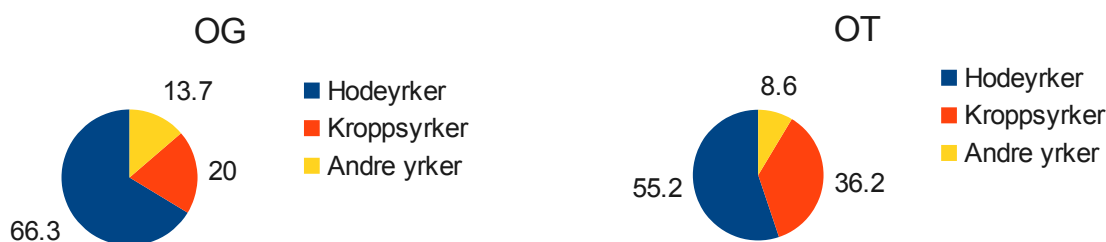
at en fikk i oppdrag å lese nettopp et eventyr. Igjen ser vi et eksempel på at en helt nøytral tekst er vanskelig, om ikke umulig, å finne.

Et bilde som er lettere å lese, får vi hvis vi setter talerdiffereansen inn i et stolpediagram. Desto lenger stolpen for en yrkesgruppe er mot venstre, desto større er talerdiffereansen i OTs "favør". Dersom den peker mot høyre, går differansen i OGs "favør".

Som vi ser, er stereotypien av OT som fisker i veldig stor grad tilstede. På tross av at *fisker* ikke var den yrkesgruppa som hadde høyest skåre hos OT, var det den som hadde den desidert høyeste talerdiffereansen. For OG er *undervisning, forskning og fritid* høyest. Dette er en yrkesgruppe der også OT hadde en høy skåre, men talerdiffereansen var likevel ganske høy.

Slående i dette diagrammet er at OG har et flertall av såkalte "hodeyrker", mens "kroppsyrkene" gjerne dukker opp hos OT. *Bygg/anlegg* og *kultur* er her unntak. Dersom vi generaliserer yrkesgruppene ytterligere og deler dem opp i bare tre grupper: "hodearbeid", "kroppsarbeid" og "andre yrker" (spesifisert i kapittel 6.2), får vi en vesentlig forskjell på tross av at det er hodeyrkene som er i flertall hos begge talerne.

Vi skal nå gå videre og se kort på de resultatene vi får når vi deler opp resultatene for *yrke* i de forskjellige dimensjonene. Det er ikke så veldig mye interessant her, og jeg presenterer derfor bare de interessante funnene.

I dimensjonen *linje* finner vi at det er elevene ved YF som står for den høye skåren innen *kultur*, selv om også SF her gir høy skåre.

	SF			YF		
	Talerdiff.	OG	OT	Talerdiff.	OG	OT
Kultur	-2.27	23.73 % (28)	26 % (26)	-1.75	31.58 % (18)	33.33 % (21)

Innen *opprinnelse* ser vi at bildet av OT som en *fisker* er tydelig både for Nord-Norge og for Østlandet. Videre tenker informanter fra Nord-Norge at det er OG som mest sannsynlig jobber innen *kultur* mens det for informantene fra Østlandet er omvendt. Dette kan muligens forklares med medias innflytelse. Jeg vil tro at både øst- og nordlendinger hører utgruppas dialekt først og fremst på TV og derfor får denne assosiasjonen.

Videre eksisterer det tydeligvis et bilde av OT som *skogbruker* på Østlandet. Dette bildet er nærmest ikke-eksisterende i Nord-Norge:

	Nord-Norge			Østlandet		
	Talerdiff.	OG	OT	Talerdiff.	OG	OT
Fiske	-12.86	0 % (0)	12.86 % (9)	-9.41	0 % (0)	9.41 % (8)
Kultur	8.05	28.05 % (23)	20 % (14)	-10.86	25.61 % (21)	36.47 % (31)
Skogbruk	1.01	2.44 % (2)	1.43 % (1)	-5.8	2.44 % (2)	8.24 % (7)

6.7 SAMMENLIGNING MED TIDLIGERE UNDERSØKELSER

Det er ikke så mange undersøkelser som har undersøkt de samme dialektene som jeg, men jeg vil her likevel prøve å sammenligne funnene mine med de undersøkelsene som fant noe som materialet mitt også sier noe om.

6.7.1 NORDNORSK ER EN VAKKER DIALEKT, ØSTLANDSK ER MINDRE VAKKER

En av funnene som flere undersøkelser har konkludert med¹⁵, er at nordlendinger er veldig glade i dialekten sin og at østlendinger også liker denne. Østlandsdialekten, eller *vikværsk*, derimot, blir nedvurdert både av de som har den samt av nordlendingene. Det er her viktig å nevne at den vikværske dialekten, særskilt i Grenland, er på vei til å forsvinne og nærme seg oslomål (Bjellås 2001).

I undersøkelsen min har jeg ikke undersøkt hvor *vakker* informantene synes dialekten til taleren er eller hvor godt de liker måten han snakker på. Jeg vil derfor bruke variablene *positiv* og *negativ* vel vitende om at disse nok måler noe andre verdier:

	Nord-Norge			Østlandet			Dimensjonsdiff.
	Diff.	OG	OT	Diff.	OG	OT	
Positiv	-0.08	3.12 (88)	3.2 (76)	-0.11	2.94 (83)	3.04 (87)	0.03
Negativ	0.17	2.25 (88)	2.08 (76)	-0.15	2.14 (83)	2.29 (87)	0.32**

Som vi ser, stemmer funnene mine delvis med tidligere funn. Både informanter fra Nord-Norge og fra Østlandet er mest *positive* til OT selv om ingen av differansene her er signifikante. Når det gjelder *negativ* derimot, finner vi ikke det tidligere funn viser. Her er informantene mest *negative* til taleren med utgruppas dialekt.

6.7.2 ELEVER VED YF ER MER NEGATIVE TIL EGEN DIALEKT

Jensen (2006) fant at elever ved YF er mer negative til sin egen dialekt, enn elever ved SF:

---

15 Se kapittel 4 for tidligere undersøkelser.

	Nord-Norge - SF		Nord-Norge - YF		Østlandet - SF		Østlandet - YF	
	OG	OT	OG	OT	OG	OT	OG	OT
Positiv	3.11 (52)	3.47 (39)	3.13 (36)	2.91 (37)	2.97 (62)	3.09 (60)	2.84 (21)	2.95 (27)
Negativ	2.24 (52)	1.95 (39)	2.27 (36)	2.23 (37)	2.13 (62)	2.23 (60)	2.16 (21)	2.43 (27)

Som vi ser av resultatet ovenfor, finner vi nøyaktig det samme. Elever ved YF gir konsekvent lavere skåre til *positiv* og høyere skåre til *negativ* for sin egen dialekt enn elever ved SF. Dette ser vi særskilt for informantene fra Nord-Norge.

7 DISKUSJON

Da er vi kommet til den delen av oppgava der funnene i undersøkelsen diskuteres nærmere. Jeg vil her gå gjennom de interessante og overraskende funna jeg gjorde, og prøve å forklare dem.

7.1 OVERRASKENDE OG UVENTA RESULTATER BLANT VARIABLENE

Garret (2009:275) sier at RP (*Received Pronunciation*), som en standarddialekt, ofte får høyere skåre på egenskaper som prestisje, utdanning og intelligens, men lavere på egenskaper som vennlighet, ærlighet og varme. For dialektbrukere som snakker dialekter med lavere status, er det omvendt (Pedersen 1986:13). Min hypotese gikk, på grunnlag av dette, ut på at OG ville oppfattes som mer standardnær på grunn av hans likhet med oslomålet, mens OT ville bli oppfatta som mindre standardnær, og at skårene derfor ville følge det samme mønsteret som hos Garrett. Det gjorde de for en del variabler, men merkelig nok var det OG som blei oppfatta som mest *gjestfri*, og OT som blei oppfatta som mest *arrogant* og *selvstendig*.

En av de mest nærliggende forklaringene er den at informantene ikke oppfatta talerne slik jeg trodde de kom til å gjøre. I nord vil tromsodialekten også til en viss grad oppfattes som standardnær, særskilt av folk fra områdene rundt Tromsø, mens OG faktisk hadde noen dialektmarkører ("skævven", "hævv") som kanskje fikk ham til å høres mer rural ut¹⁶. Dette kan kanskje være grunnen til at oppfatninga informantene hadde av talerne ikke stemte overens med de holdningene

---

16 Ifølge flere lokale ser det ut til at man man kan si "hævv" og "skævven" også i Oslo, særskilt Oslo øst, om enn ikke like konsekvent som i Grenland og Vestfold. Jeg fikk likevel i samtalen med informantene det inntrykket at flere av dem tolka disse to orda som rurale markører.

som jeg opprinnelig mente at jeg kunne vente å avdekke.

En av variablene jeg undersøkte, var hvorvidt informantene oppfatta taleren som *urban*. Nå er det ikke alltid "positivt" i sammenheng med dialekter å snakke en urban dialekt. Vi ser dette ut fra at blant annet dialekten fra Birmingham i England blir ansett som Englands styggeste dialekt (Sinar 2010), og, som vi så i tidligere undersøkelser, er det bygdedialektene på Østlandet som anses som vakre mens bydialektene i større grad blir nedvurdert. Likevel vil nok en høyere skåre på *urban* på Østlandet bety at dialekten blei oppfatta som nærmere oslomålet, og slik også den dialekten i Norge som det er mest nærliggende å sammenligne RP med.

Når vi ser på resultatet for variabelen *urban*, ser vi ganske riktig at jeg ikke klarte å oppnå det jeg ville. Det er minimal forskjell i *urbaniteten* til OG og OT:

	Talerdiff.	OG	OT
Urban	-0.04	2.38 (193)	2.42 (181)

Når vi ser nærmere på tallene, viser det seg at de forskjellige informantene anser "sin egen" taler som mest urban samtidig som de anser utgruppas taler som mindre urban:

	Nord			Østlandet		
	Talerdiff.	OG	OT	Talerdiff.	OG	OT
Urban	-0.3*	2.24 (89)	2.53 (79)	0.12	2.49 (89)	2.37 (94)

For å kvalitetssikre dette resultatet, kan vi også se på spørsmålet der informantene skulle oppgi hvor de trodde taleren var fra. Blant informantene som hørte OG, var det følgende fordeling (kvantifisert av meg):

Hvor er OG fra?	Nord	Østlandet	Sum
Fra Oslo	30 (34%)	31 (34%)	61 (34%)
Ikke fra Oslo	30 (34%)	51 (56%)	81 (45%)
Svart for vagt eller blank	28 (32%)	9 (10%)	37 (21%)
Sum	88 (100%)	91 (100%)	179 (100%)

Flertallet av informantene plasserte altså OG fra et sted utafor Oslo. Dette gjelder særskilt for informanter fra Østlandet¹⁷ – de fleste av disse er jo fra Grenland, og har derfor mye bedre forutsetninger for å høre at OG ikke snakker oslomål.

Vi kan så langt konkludere med at jeg undervurderte informantene. De er i stand til å høre at en person fra Grenland ikke er fra Oslo – på tross av at jeg også fikk inn forslag som at taleren var fra Kautokeino og Møre og Romsdal¹⁸.

Videre kan vi konkludere med at antagelsen min var feil, og i så fall stemmer talla bedre med hypotesen. Det var bare antakelsen om at det var OG som ville bli ansett som den *urbane*, som var gal.

7.2 GUTTENE MER POSITIVE TIL OG, JENTENE MER POSITIVE TIL OT

Som vi så tidligere, er guttene mer positive til OG, mens jentene er mer positive til OT. Dette gjelder for flere variabler, men i denne analysen vil vi bare se på den generelle variabelen *positiv*. I talla nedenfor er det talerdifferansene som er i fokus. Som vi ser, gir jentene høyere skåre til begge talerne enn guttene gjør, og det kan gi rom for forvirring. Det er på talerdifferansen at vi ser dette mønsteret:

	Jente			Gutt			Dimensjonsdiff.
	Talerdiff.	OG	OT	Talerdiff.	OG	OT	
Positiv	-0.19*	3.05 (83)	3.23 (90)	0.06	2.99 (102)	2.93 (78)	0.25**

Ved dybdeanalyse av disse talla, ser vi at bildet er mer sammensatt enn som så. Det er ved å kombinere *kjønn*, *linje* og *opprinnelse* at vi får isolert den dimensjonssammensetninga som gir utslaget. Den eneste kombinasjonen av dimensjonene *linje*, *kjønn* og *opprinnelse* som anser OG som mer positiv enn OT, er faktisk gutter på YF fra Nord-Norge (her sortert etter talerdifferanse). Og overraskende nok anser de OG som signifikant mer positiv enn OT:

---

17 Noe som forøvrig er litt påfallende med tanke på at østlendingene anså OG som mer *urban* enn informantene fra Nord-Norge. Forklaringa er nok at de to forskjellige gruppene informanter definerer *urbanitet* litt forskjellig.

18 Hvor seriøse disse forslagene er, kommer jeg ikke til å vurdere her.

	Positiv		
	Talerdiff.	OG	OT
Jente - SF - Nord	-0.38*	3.15 (27)	3.53 (28)
Jente - YF - Østlandet	-0.31	2.89 (11)	3.2 (10)
Gutt - SF - Nord	-0.27	3.06 (25)	3.33 (11)
Jente - YF - Nord	-0.2	2.82 (5)	3.02 (6)
Gutt - SF - Østlandet	-0.14	2.84 (30)	2.98 (17)
Jente - SF - Østlandet	-0.03	3.09 (32)	3.13 (43)
Gutt - YF - Østlandet	-0.02	2.79 (10)	2.81 (17)
Gutt - YF - Nord	0.34*	3.18 (31)	2.84 (30)

Vi ser her at gruppa *gutt - YF - nord* er den gruppa som, i tillegg til å være den eneste som har talerdiff. > 0 , også er den gruppa som gir høyest skåre til OG og samtidig nestlavest skåre til OT. Dersom denne gruppa hadde vært fra Østlandet, hadde ikke et slikt resultat vært så merkelig, men den er faktisk fra Nord-Norge.

Er det noe ved denne gruppa som gjør at den skiller seg ut på noe måte? Vi har tre dimensjoner igjen som enda ikke er blitt analysert: *bo i NN*, *bo på ØL* og *rural*. La oss inkludere disse, og se om vi kan finne sammenhengen der.

Vi begynner med *rural*. Her ser vi at to av gruppene skiller seg ut ved å være ganske mye mer rurale enn snittet. En av dem er gruppa vår, men, som vi ser, er det få likheter med den andre "rurale" gruppa: *jente - YF - Østlandet*. Gruppa *jente - YF - Østlandet* er faktisk blant dem som skiller seg mest fra *gutt - YF - nord* når det gjelder variabelen *positiv*:

	Rural		Avvik fra snitt for alle informantene (3,01):	Variabelen <i>positiv</i>		
	Snitt innad i gruppa	N		OG	OT	Talerdiff.
Jente - YF - Østlandet	2.54	24	-0.47	2.89	3.2	-0.31
Gutt - YF - nord	2.75	61	-0.26	3.18	2.84	0.34
Jente - SF - nord	2.91	57	-0.1	3.15	3.53	-0.38
Gutt - YF - Østlandet	3.06	33	0.05	2.79	2.81	-0.02
Gutt - SF - nord	3.08	36	0.07	3.06	3.33	-0.27
Jente - SF - Østlandet	3.17	78	0.16	3.09	3.13	-0.04
Jente - YF - nord	3.18	11	0.17	2.82	3.02	-0.2
Gutt - SF - Østlandet	3.37	52	0.36	2.84	2.98	-0.14

I de to konative dimensjonene derimot finner vi noe interessant. Gruppa *gutt - YF - nord* skiller seg ut her også. Dette er den gruppa som har minst lyst til å bo på Østlandet samtidig som det er den gruppa som har mest lyst til å bo i Nord-Norge.

	Bo på Østlandet	Ikke bo på Østlandet	Bo i Nord-Norge	Ikke bo i Nord-Norge	Sum:
Gutt - SF - Nord	17 (23.6 %)	19 (26.4 %)	22 (30.6 %)	14 (19.4 %)	72
Gutt - SF - Østlandet	38 (36.5 %)	14 (13.5 %)	5 (4.8 %)	47 (45.2 %)	104
Gutt - YF - Nord	8 (6.3 %)	55 (43.7 %)	55 (43.7 %)	8 (6.3 %)	126
Gutt - YF - Østlandet	25 (37.9 %)	8 (12.1 %)	1 (1.5 %)	32 (48.5 %)	66
Jente - SF - Nord	24 (21.1 %)	33 (28.9 %)	36 (31.6 %)	21 (18.4 %)	114
Jente - SF - Østlandet	58 (37.2 %)	20 (12.8 %)	4 (2.6 %)	74 (47.4 %)	156
Jente - YF - Nord	2 (9.1 %)	9 (40.9 %)	7 (31.8 %)	4 (18.2 %)	22
Jente - YF - Østlandet	13 (27.1 %)	11 (22.9 %)	0 (0 %)	24 (50 %)	48

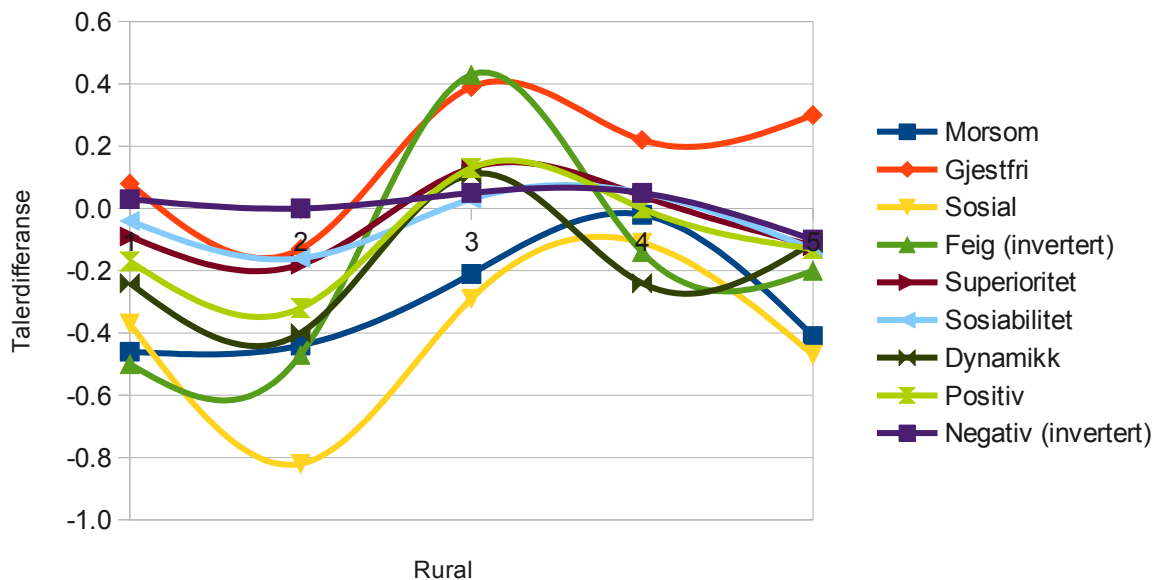
Spørsmålet som melder seg da, er hvorfor en gruppe som i så liten grad har lyst til å bo på Østlandet, samtidig skal være den eneste gruppa som synes OG er mer positiv enn OT.

Vi må her dessverre konkludere uten å ha noen skikkelig konklusjon. Denne gruppa er et unntak uansett hvordan vi vrir og vender på det.

7.3 DEN RURALE BØLGA

Den rurale bølge var navnet jeg ga fenomenet der alle de variablene som er med i analysen mer eller mindre fulgte samme mønster når de blei satt i sammenheng med dimensjonen *rural*. Dette fenomenet vil jeg utforske videre her, men uten noen særlig forventning om å kunne forklare det. Det får bli med beskrivelsen av fenomenet for denne gang.

Jeg ber her leseren om å være oppmerksom på at dimensjonen *rural* er en selvrapportert dimensjon. Det lå ingen eksterne kriterier til grunn for klassifiseringa av hvor *urbane* eller *rurale* informantene var, men informantene blei ganske enkelt bedt om å besvare spørsmålet om hvor enige de var i påstanden "jeg er vokst opp på landet". Legg også merke til at grafen jeg bruker, har en funksjon som heter "smooth lines". Det vil si at datamaskina prøver å "gjette" seg til hvordan grafen ville sett ut dersom en hadde data for alle verdiene på X-aksen og ikke bare fem av dem. f.eks. ser *feig* ut til å gå ned og så opp igjen mellom 1 og 2 på X-aksen, men dette er en simulering som datamaskina har gjort. Hvis man ser på de reelle talla, er det ikke noen nedgang her, men heller en svak oppgang. I grafen nedenfor er X-aksen verdien for dimensjonen *rural* (desto lavere verdi, desto mer *rural* er informanten), mens Y-aksen er talerdifferansen for de forskjellige variablene:

Resultatet som vi ser her, er ikke resultatet av "tilfeldige klikking" fra informantenes side. To av kurvene er av natur negative: *feig* og *negativ*. Disse måtte "gjøres positive" eller "inverteres" gjennom at talerdifferansen blei multiplisert med -1. Det er først etter at det er gjort, at de stemmer

overens med resten av verdiene. I grafen ser det ut til at alle kurvene går ned fra *rural 1* til *rural 2*, opp fra *rural 2* til *rural 3* og så ned igjen fra *rural 3* til *rural 5* (noen seinere enn andre). La oss nå se på de reine talla og finne ut om dette mønsteret faktisk stemmer. Grønn bakgrunnsfarge i cellene nedenfor betyr at tallet i cella følger tendensen, rød betyr at det bryter med den. De 9 variablene som vi først og fremst jobber med her, er markert med feit skrift, og alle de variablene som er blitt invertert for å gjøre dem positive, er markert med "(inv.)":

	1 → 2 ▼	2 → 3 ▲	3 → 5 ▼
Arrogant	-0.28	0.22	-0.2
Morsom	0.02	0.23	-0.2
Ikke til å stole på (inv.)	-0.29	0.23	0.36
Flink	-0.28	0.37	0.06
Gjestfri	-0.21	0.52	-0.09
Bereist	-0.16	0.43	-0.16
Taler urban	-0.56	0.38	0.06
Høyt utdanna	0.15	-0.11	-0.09
Travel	0.1	0.38	-0.23
Wannabe (inv.)	-0.32	-0.08	0.19
Snobbete (inv.)	0.17	0.05	0.13
Selvstendig	-0.4	0.53	-0.04
Sosial	-0.45	0.53	-0.18
Dum (inv.)	-0.13	0.17	0.32
Feig (inv.)	0.97	0.04	-0.23
Superioritet	-0.09	0.31	-0.25
Sosiabilitet	-0.12	0.19	-0.16
Dynamikk	-0.16	0.51	-0.22
Positiv	-0.15	0.45	-0.26
Negativ (inv.)	-0.03	-0.05	0.05

Som vi ser, er det, selv ved å inkludere *alle* variablene, et stort flertall som følger dette mønsteret. Av cellene i tabellen over er 25 % røde, og 75 % grønne. I de 9 variablene vi har lagt mest vekt på, følger 85,2 % av cellene mønsteret.

Så hva betyr dette? Det betyr at det er de som verken er fra byen eller fra landet¹⁹ som mest

---

19 Dvs. de som svarte "midt på" på spørsmålet om hvorvidt de var enige i at de var vokst opp på landet

sannsynlig synes best om OG. En av grunnene til dette kan være at jeg ikke lyktes å få informantene til å oppfatte OG som en urban "standardtaler", men de fleste mente at han var mer rural. Samtidig så vi at det ikke var full enighet her. Det er derfor sannsynlig å anta at OG kanskje blei ansett som en som hadde en *ruralitet* på om lag 3 – verken helt urban eller helt rural. En forklaring da kan være at informantene som selv har en *ruralitet* på om lag 3 identifiserte seg med OG, og dermed oppvurderte ham i forhold til de andre informantene. Dessverre støter vi på en del problemer med en slik forklaring, ikke minst det at OT og OG blei vurdert som om lag like rurale av informantene.

7.4 MANGEL PÅ MØNSTER I BO I NORD-NORGE OG BO PÅ ØSTLANDET

I omtalen av resultatene fordelt etter hvor informantene kunne tenke seg å bosette seg, fant vi et mønster bare hos OG, og bare hos de elevene som kunne tenke seg å flytte til Østlandet, og ikke kunne tenke seg å bli boende i Nord-Norge. I denne gruppa kikket vi bare på informantene fra Nord-Norge, fordi så få fra Østlandet kunne tenkt seg å flytte nordover at balansen ville blitt kraftig skadelidende dersom vi inkluderte alle.

Hypotesen her var, og den blei også bekrefta i den nevnte gruppa, at informanter som kunne tenke seg å flytte til et bestemt sted, også var mer positive til dialekten der. Samtidig som denne hypotesen blei bekrefta for OG i gruppa nevnt i forrige avsnitt, blei den motsagt i andre deler av materialet mitt. Vi fant blant annet at OT fikk høyere skåre på *negativ* og *feig* av de som ville bo i Nord-Norge og ikke Østlandet, enn av de som ikke ville bo i Nord-Norge, men på Østlandet, noe som selvfølgelig er noe påfallende.

Man kan tenke seg at en forklaring kan ha noe å gjøre med grad av *bevissthet*. Informanter som bor i Nord-Norge, men som ikke kunne tenke seg å bo der i framtida, kan ha et mer bevisst forhold til de ulike landsdelene og dialektene derfra, enn de som bare vil bli boende der de allerede bor. Samtidig kan vi anta at en del av informantene, særlig de fra Østlandet, aldri hadde vurdert muligheten for å flytte nordover før jeg stilte dem dette spørsmålet. Slik vil den gruppa vi fant et mønster hos, være mer reflektert når det gjelder disse spørsmåla, og det er også grunnen til at det var her vi fant et mønster. Det å faktisk *ikke* ville bo på den plassen en er oppvokst på, krever et høyere refleksjonsnivå enn det å kunne bosette seg både på Østlandet og i Nord-Norge.

Når det gjelder resultatene for informantene fra Østlandet, trenger en nok en mer omfattende

analyse for å besvare mangelen på mønster der. De av østlendingene som ikke kunne tenkt seg å bo på Østlandet – hvor kunne de tenkt seg å bo i og med at så få av dem ville flytte til Nord-Norge? Dataene jeg samla inn kan muligens gi svar på det, men på grunn av tidsmangel kan jeg dessverre ikke gå inn på dette her.

8 KONKLUSJON

8.1 OPPSUMMERING

Vi har sett på data fra en indirekte masketest gjennomført blant elever ved videregående skoler i Telemark (med hovedfokus på Grenland) og i Troms (med hovedfokus på tromsøområdet). Vi kan konkludere med følgende forhold²⁰:

- Tromsødialekten assosieres med variablene *arrogant, morsom, selvstendig, sosial og dynamisk*, men grenlandsdialekten assosieres med variablene *gjestfri og feig*. For variablene *feig* og *morsom* gjelder dette bare for informanter fra nord.
- Elever fra YF bryr seg mindre om dialekt når de skal vurdere førsteinntrykket til en person.
- Elever fra YF er mindre positive til egen dialekt enn elever ved SF.
- Jenter bedømmer talere mer positivt uansett hva slags dialekt de har.
- Bildet av nordlendingen som en fisker er fortsatt levende både i sør og i nord.
- Personer med nordnorsk dialekt vil i større grad assosieres med kroppssyrker enn personer med grenlandsdialekt.
- Elever ved videregående skoler i tromsø- og grenlandsområdet klarer i stor grad å gjenkjenne at en taler med trekk fra grenlandsdialekten i talemålet sitt, ikke er fra Oslo.
- Vi trenger flere undersøkelser av dialektholdninger med tanke på hvorvidt informantene er fra landet eller ikke.

---

20 For alle konklusjonene gjelder at resultatet er funnet i sammenligning med den andre dialekten. Om vi ville fått det samme resultatet ved en sammenligning med f.eks. bergensdialekten, vet vi ingenting om.

8.2 METODESVAKHETER

Det var en del ting jeg gjorde som kunne vært gjort annerledes og som utgjør feilkilder. Jeg vil her kort gjøre rede for dem. Noen av dem er allerede nevnt tidligere i oppgava, men jeg vil likevel gjenta dem her for å ha alle samla på ett sted.

Garrett (2010:45–46) sier at forskerens kjønn og dialekt vil påvirke slike undersøkelser. I en klasse jeg var i, fikk jeg tilbakemelding om at flere elever trodde at det var jeg som var OG. Hvis det synet var utbredt, vil det selvfølgelig slå kraftig ut på undersøkelsen fordi informantene da også kan basere seg på f.eks. utseende når de vurderer førsteinntrykket. Videre kan mitt eget utseende, kjønn og dialekt (kanskje særskilt det at jeg snakker en dialekt som er veldig lik dialekten til OG) gi visse føringer for besvarelsene også om informanten ikke tror det er jeg som snakker. f.eks. nevner Garrett (ibid.) en undersøkelse der resultatene en japansk forsker fikk av språkholdninger i Wales var veldig annerledes enn resultatene walisiske og engelske forskere hadde fått. Kjønnen til talerne kan nok muligens også spille inn, men siden begge er menn, skulle man tro at det ikke vil være forskjellige vurderinger her.

Metoden jeg har brukt var en reint kvantitativ metode. Den klarte derfor fint å påpeke tendenser, men det å forklare dem, blei straks vanskeligere. Spesielt presserende blei behovet for mer informasjon for å drøfte resultatet da det viste seg at den ene gruppa vurderte OG mer positivt enn OT (kapittel 7.2). Det hadde her vært veldig nyttig å kunne gå tilbake og gjennomføre noen intervjuer for å forsøke å oppklare hvorfor resultatet blei slik det blei.

Det var også en del ikke-språklige forskjeller mellom de to opplesningene, og forskjellene som oppstod på grunn av at det var to opplesere, kan selvfølgelig ha spilt inn. Dette er beskrevet mer detaljert i kapittel 5.2.3.

Det faktum at alle informantene bare hørte én innspilling kan også ha ført til feil. Dersom en informant f.eks. skulle ha noe imot menn generelt, ville bare den taleren som denne informanten får høre, bli nedvurdert, selv om den andre taleren ville blitt gjenstand for samme nedvurdering dersom det var ham informanten fikk høre. Dette håper jeg kan gjøres opp for med et relativt stort antall informanter, og dessuten er det neppe sannsynlig at særlig mange vil vurdere lydopptaka på et slikt grunnlag.

Til slutt var innspillingene ganske korte, og, som en informant kommenterte, var nok innholdet nærmere den østnorske bondekulturen enn en nordnorsk fiskerkultur. Dette kan ha spilt inn på troverdigheten til talerne. Som Giles & Powesland (1975:97–98) sier, vil en person som snakker om et emne som ikke passer til dialekten hans/hennes, bli ansett som mindre troverdig. En person med hedmarksdialekt vil sannsynligvis bli ansett som mer troverdig hvis han snakker om jordbruk, enn hvis han snakker om sildefiske

9. DIDAKTISK DEL

Jeg vil nå gå videre til den didaktiske delen av oppgava. Didaktikken er, på en noe popularisert måte, blitt omtalt som et fags *hva, hvorfor og hvordan*. Norskfagets *hva* er det unødvendig å diskutere fordi det i denne sammenhenger blir avgrensa til temaet for denne avhandlinga, nemlig holdninger til dialekter og språk. Jeg vil derfor gå rett videre til spørsmålet *hvorfor*. Dette kapitlet avsluttes med spørsmålet *hvordan*.

9.1. HVORFOR UNDERVISE OM HOLDNINGER TIL DIALEKTER OG SPRÅK?

9.1.1 LÆREPLANEN K06

I norsk skole er det læreplanen som er det førende dokumentet og derfor styrende for hvordan en lærer legger opp undervisninga. Læreplanen består av to deler: en generell, og en som er mer spesifikk for de forskjellige faga. Vi vil først se på den generelle. Deretter vil vi se på den som er spesifikk for norskfaget. Emner som går under holdninger til dialekter, kan nok passe inn i flere fag og ikke bare i norsk. Vi kunne nok også funnet eksempler fra f.eks. samfunnsfag. Men det å analysere flere læreplaner enn den som gjelder for norskfaget blir for omfattende i denne sammenhengen.

Den spesifikke delen av læreplanen er delt inn i hovedområdene *mundlige tekster, skriftlige tekster, sammensatte tekster* og *språk og kultur*. Omtalen av denne delen, vil følge samme oppdeling, bortsett fra at området *skriftlige tekster* vil bli fjerna. Det synes ikke å ha noen relevans her.

9.1.1.1 DEN GENERELLE DELEN

Alle henvisninger i dette kapitlet er, om ikke annet er nevnt, henta fra den generelle delen fra læreplanen K06. Tall i parentes er sidetall.

Den generelle delen av læreplanen sier veldig lite spesifikt om språk, og enda mindre om dialekter. Dialekt nevnes faktisk bare én eneste gang, og dette ene stedet er ikke særskilt relevant for denne

oppgava²¹.

Holdninger til dialekter kan også knyttes til mer generelle temaer. La oss i dette kapitlet gå ut fra at språk i seg selv verken er vakkert eller stygt på tross av forbeholdet nevnt av Van Bezooijen (2002) (omtalt nærmere i kapittel 2.2.5). Det faktum at ulike dialekter og språk får fram ulike assosiasjoner hos folk, kan likevel få ganske skremmende resultater, som vel strengt tatt ikke er så langt unna rasefordommer. Dette er en parallell som også språkforsker Arne Kjell Foldvik trekker: «Det er mange som opplever at de blir ledd av for dialekten sin. Dermed blir måten du snakker på fort et handikap. De fleste av oss har såpass respekt at vi ikke tillater oss å mobbe andre for legning eller hudfarge. Men mange synes det er greit å diskriminere deg for dialekten din» (Tørud 2008).

En av de kanskje mest skremmende undersøkelsene om konsekvensene av slike holdninger er Dixon et al. (2002). I deres undersøkelse fikk 119 psykologistudenter høre et utdrag fra et intervju der en politimann avhørte en mistenkt. Noen fikk høre en innspilling der den mistenkte snakka Received Pronunciation (RP), mens andre fikk høre en innspilling der den mistenkte snakka med en utprega Birmingham-varietet²². RP blir i de fleste undersøkelser ansett som en høystatusdialekt, mens Birmingham-mål, eller "Brummie", vanligvis kommer ut helt nederst. Forskerne fant at om det var mistanke om vold, var det mest sannsynlig at personen med Birmingham-dialekt blei kjent skyldig, men om det var mistanke om en mer intellektuelt krevende forbrytelse som identitetstyveri, var det heller personen som snakka RP, som blei mistenkt.

Et mer lokalt, om enn noe utdatert, eksempel, er mannen som blei drept i Sauherad i Telemark i 1489 fordi han brukte lavtyske ord i hilsenen sin (Lundeby 1989 sitert i Venås (1991:249)). I dag vil vi neppe begå drap på grunn av nye talemåter, men det kan neppe være noen tvil om at språkbruk fortsatt kan vekke sterke følelser.

På grunnlag av disse nevnte eksemplene kan vi utvide emnet vårt til å gjelde mer generelle forhold som toleranse, fordommer, diskriminering og demokrati. Dette er ord vi ofte finner i læreplanen som mål i seg selv, særskilt i "det meningssøkende mennesket":

---

21 "Ferdighetene til å handle, til å gjøre nye erfaringer og tolke dem, må ta utgangspunkt i den forestillingsverden barn, unge og voksne møter utdanningen med - både lokale erfaringer de har høstet, **målføret** i deres nærmiljø og felles impulser de har fått gjennom massemediene." (K06:10, min utheving)

22 Dimensjonen farga / hvit var også del av undersøkelsen.

"[Undervisninga] skal fremme **demokrati**, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet. Den skal utvikle samhørighet med andre folk og menneskenes felles livsmiljø, slik at vårt land blir et skapende medlem av verdenssamfunnet" (2, min utheving)

«De kristne og humanistiske verdier [...] fordrer [...] **toleranse** og gir rom for andre kulturer og skikker» (3, min utheving)

«Oppfostringen skal fremme likestilling mellom kjønn og **solidaritet** på **tvers av grupper og grenser**» (3, min utheving)

«Oppforstringen [sic] skal motvirke **fordommer** og **diskriminering** og fremme gjensidig **respekt** og **toleranse** mellom grupper med ulike levesett» (4, min utheving)

Videre finner vi også en henvisning under "det allmenndannede mennesket". Grunnen til at elevene bør bli "allmenndannede" er, ifølge læreplanen, at allmenn dannelse er en "forutsetning for en helhetlig personlig utvikling og mangfoldige mellommenneskelige relasjoner. Og det er en forutsetning for å kunne velge utdanning og senere skjøtte arbeid med kompetanse, ansvar og omhu." (14). Definisjonen på allmenn dannelse omfatter blant annet "**konkret kunnskap** om **menneske, samfunn** og natur som kan gi overblikk og perspektiv; " og "egenskaper og verdier **som letter samvirket mellom mennesker** og gjør det rikt og spennende for dem å leve sammen" (14). Denne definisjonen er veldig vag og veldig omfattende og nærmest all kunnskap i verden kan teoretisk sett legges inn under den. Slik kan den også gjelde for holdninger til dialekter og språk.

9.1.1.2 MUNTlige TEKSTER

Alle henvisninger i dette og de to neste kapitlene er, om ikke annet er nevnt, henta fra læreplanen K06 for norsk. Tall i parentes er sidetall.

Det nærmeste vi kommer til at holdninger til dialekter nevnes spesifikt innen dette hovedområdet, er i et læreplanmål etter 7. årstrinn. Da skal elevene kunne «drøfte hvordan språk kan uttrykke og skape holdninger til enkeltindivider og grupper av mennesker» (8). Det er ikke umulig at forfatterne av læreplanen i større grad har ment språkbruk og semantikk, men også dialekter kan passe inn her.

Holdninger til dialekter vil likevel ha relevans for store deler av dette området i læreplanen. K06 sier generelt om muntlige tekster:

Hovedområdet muntlige tekster dreier seg om muntlig kommunikasjon, det vil si å lytte og tale og utforskning av muntlig tekst. Sentralt er utvikling av ulike språklige roller og sjangere og

forståelse for hvordan man tilpasser språk og form til mottaker og til formål med teksten. Å lytte og tale er en del av hverdagens omgangsformer og er sentralt for sosial og kulturell kompetanse og for estetisk utfoldelse og opplevelse. (3)

Det står at hele hovedområdet dreier seg om "å lytte og tale". Som vi har sett tidligere, er dialekten som dette foregår på, en vesentlig del av kommunikasjonen. Videre ser vi at "forståelse for hvordan man **tilpasser språk** og form til mottaker og til formål med teksten» (3, min utheving) er sentralt. Det forfatterne av læreplanen nok har ment her, er at en snakker annerledes når en snakker med en klassekamerat enn når en snakker med statsministeren, men det kan faktisk også være relevant å fortelle en elev fra Hedmark at folk vil synes han høres bondsk ut når han snakker dialekten sin (Strømsodd 1979). Selv om vi tror at vi er tolerante her i landet, er det slett ikke sikkert at det alltid er tilfellet. NRK-journalisten Jørn Kaarstad, som selv er fra stavangerområdet, har uttalt at:

[...] selv om jeg føler at NRK setter pris på dialekter, er det en del av meg som tenker at f.eks en jobb som programleder i et seriøst nyhetsmagasin på TV er utenfor rekkevidde på grunnlag av min dialekt. Jeg kan f. eks heller ikke se for meg at jeg skulle være en attraktiv person for en stor kommersiell aktør der brorparten av programlederne har østlandsdialekt. Jeg tror kommersielle aktører slipper til dialekter som ligner eller ligger nært bokmål; type Finnmark, men mine skarpe R-er er nok i meste laget, tror jeg. (Lundgren 2012)

Videre finner vi dette med "språklige roller" der en kan trekke inn det faktum at nordlendinger tidligere gjerne forandra dialekt når de flytta til Oslo. Dette var på grunn av den stigmatiseringa som nordnorske dialekter var blitt gjenstand for. Men så slo de gjerne over til sin mer opprinnelige dialekt når de kom tilbake til Nord-Norge på besøk.

En del læreplanmål under *muntlige tekster* handler om muntlige presentasjoner. Her kan man diskutere spørsmål om hvordan en framføring på dialekt vil påvirke budskapet. Finnes det dialekter som vil oppfattes som støy i en slik framføring?

9.1.1.3 SAMMENSATTE TEKSTER

Hovedområdet sammensatte tekster viser til et utvidet tekstbegrep der tekst kan være satt sammen av skrift, lyd og bilder i et samlet uttrykk. Det innebærer arbeid med tekster som bildebøker, tegneserier, aviser, reklame, nettsider, sangtekster, film og teater. Hovedområdet omfatter både elevens egen tekstproduksjon og opplevelse, kritisk vurdering og analyse av sammensatte tekster. Å kunne lese en sammensatt tekst dreier seg om å finne mening i helheten av ulike uttrykksformer i teksten. (3–4)

Som vi ser har muntlig tale og lyd en framtreddende plass også i dette hovedområdet. Det går her an å se på dialekter i film og reklame, teater, sangtekster, tegneserier osv. Det blir f.eks. vanskelig å

analysere TV-serien *Den lille redningskøyta Elias* uten å ha forståelse for effekten dialektene gir. Mange reklamer spiller også aktivt på dialekter, og det går an å diskutere hvor mye en innvandrer med kort tid i Norge vil forstå av, kanskje spesielt humoren, i slike reklamer.

9.1.1.4 SPRÅK OG KULTUR

Hovedområdet språk og kultur dreier seg om norsk og nordisk språk- og tekstkultur, men med internasjonale perspektiver. Det er lagt vekt på at elever skal utvikle en selvstendig forståelse av norsk språk og litteratur og innsikt i hvordan språk og tekst har endret seg over tid og fortsatt er i endring. Elevene skal få kunnskap om språket som system og språket i bruk i en rekke eldre og nyere tekstformer. De får mulighet til å utforske og oppleve både gode norske forfattere og forfattere fra verdenslitteraturen. I tillegg forholder de seg til tradisjoner i norsk teksthistorie i et sammenlignende perspektiv mellom nåtid og fortid og i forhold til impulser utenfra (4).

Mange læreplanmål innen dette området handler om dialekter og talemål. Eleven skal blant annet kunne "forklare bakgrunnen for at det er to likestilte norske skriftspråk og gjøre rede for språkdebatt og språklig variasjon i Norge i dag" (18). Det blir vanskelig å forstå språkstriden på 1800-tallet hvis man ikke har forståelse for de konnotasjonene dialektene på bygda hadde i forhold til dem i byene. Det er også vanskelig å gjøre rede for språklig variasjon i Norge hvis en ikke har kjennskap til den oppvurderinga av norske dialekter som dukka opp i nasjonalromantikken.

Også etnolekter kan trekkes inn her, og dem har vi relativt tydelige holdninger til. De kan knyttes opp til læreplanmålet "forklare flerspråklighet og gi eksempler på hvordan språklig og kulturell samhandling kan bidra til språklige endringer og kulturell bevissthet" (20).

Et annet emne som kommer innunder dette området, er oversettelse. Eleven skal kunne "vurdere språklige nyanser ved oversettelser fra andre språk som eleven mestrer" (22). Her er dialekter veldig vesentlig. Hvis en karakter i en roman bruker språklige former som plasserer ham/henne i et bestemt geografisk eller sosialt område, er dette uten tvil del av de "språklige nyansene" som må tas vare på ved oversettelse til et annet språk.

Også de andre nordiske landenes dialekter og holdninger til disse kan komme inn under målet "beskrive og sammenligne de nordiske lands språksituasjon og språkpolitikk" (24).

9.1.2 ANDRE ARGUMENTER

Det finnes flere gode grunner til å undervise om holdninger til dialekter enn de som blir uttrykt i læreplanen. I mange områder av samfunnet er det viktig å kunne forutse publikums reaksjoner på alt fra firmanavn og taler til holdnings- og reklamekampanjer. Disse områdene er kanskje mest knytta til *semantikk*, som f.eks. da tidligere politimester i Tromsø, Truls Fyhn fikk problemer fordi han sa at det var greit å bruke ordet "neger" (Lanes 2007). Det kan også oppstå problemer på grunn av at ord ikke har en samme betydninga i alle språk. Et eksempel på dette er Hondas bilmodell "Jazz", som opprinnelig hadde et annet navn, og det kosta firmaet mange penger å trykke opp ny reklame etter at de innså at navnet hadde en noe uheldig betydning på skandinaviske språk (Åhman 2002).

At dialekter også har en betydning her, kan det ikke være tvil om, om enn konsekvensene av et feil ordvalg ikke er så store som i de nevnte eksemplene. Valg av dialekter i reklamefilmer på TV er en ting. Reklamegründeren Ingebrigt Steen Jensen har uttalt at dialekter i norsk reklame gir troverdighet (Haugestad 2006). Faktisk viser forskning at det er mer sannsynlig at en tilhører tror på en person, dersom dialekten denne personen snakker, stemmer overens med det personen snakker om (Giles & Powesland 1975:97). Dersom en f.eks. vil lage en kampanje som oppfordrer folk til å la være å tyvfiske, kan det derfor være fordelaktig å bruke en nordnorsk dialekt. Dette er fordi denne dialekten, som vi har sett, i stor grad blir assosiert med yrket *fisker*. Personen som formidler budskapet, vil dermed få mer troverdighet.

Skoleverket, eller mer generelt *vurderingssituasjoner* (som f.eks. også jobbintervju), er også relevante områder. I en mindre seriøs og upublisert undersøkelse jeg gjennomførte i 2009, fant jeg at kvinnelige lærere mellom 40 og 49 år differensierte kraftig i sitt førsteinntrykk av en elev ut fra om eleven forskjellen på lydene "sj" og "kj" eller ikke. Den såkalt "Kjell" (som klarte denne forskjellen), fikk en snittkarakter på 4,07, mens "Sjell" (som ikke klarte den) fikk 3,3. Disse karakterene var basert på en fiktiv "novelle" som informantene fikk lest opp av den fiktive eleven. Jeg vil likevel tro at lærerne i møte med virkelige elever klarer å overse dialektens påvirkning i en vurderingssituasjon.

Elevers holdninger til lærerens dialekt er også blitt undersøkt. Spørsmålets relevans kommer tydelig fram i en undersøkelse gjengitt av Holmes (1992:361). Det var vanlig i det miljøet der undersøkelsen ble gjennomført, å undersøke elevers språkkompetanse gjennom individuelle, muntlige intervjuer. Det viste seg at elever med arbeiderklassebakgrunn kom dårligere ut enn elever fra mellomklassen. Arbeiderklasseelevne svarte med enstavelsesord, så så lite som mulig og

forsvant ut av rommet så fort de kunne. Man konkluderte med at arbeiderklassebarn hadde dårligere språk enn mellomklassebarn. Sosiolingvister kom inn og påpekte at selv om det kunne se ut som om testene var nøytralt gjennomført, så var de ikke det. Intervjuerens standarddialekt spilte en vesentlig rolle. Der mellomklassebarna lettere kunne assosiere intervjueren med en venn av foreldrene, assosierte arbeiderklassebarn denne dialekten mest til en lærer, en sosialarbeider eller en annen øvrighetsperson som de ikke var vant til å snakke med på en avslappa måte. I andre sammenhenger, derimot, viste arbeiderklassebarna at de hadde en god språkfølelse på høyde med de andre barna.

Et annet område der språkholdninger er vesentlige, er spørsmålet om språkdød og læring av fremmedspråk. I Norge kan vi se spørsmålet om språkdød i sammenheng med for eksempel samisk språk. Dersom det ikke finnes positive holdninger til samisk i Norge, vil språket sannsynligvis dø, og med det også mye av den samiske kulturen. Samme type utfordringer står f.eks. walisisk overfor. Hvis en skal klare å lære et språk, må en være positivt innstilt til dette språket (Gardner 1991:60). Det er her også naturlig å nevne opplæringa i fransk, tysk eller spansk og opplæringa i nynorsk. Sistnevnte er veldig relevant. I sin undersøkelse om holdninger til nynorsk konkluderer Råbu (1997:153) med at "mange av elevene i ungdomsskolen og den videregående skolen har en negativ holdning til nynorsk som sidemål". Uten kunnskap om hva slike negative holdninger gjør med læringsprosessen, vil det være nærmest umulig å gjennomføre god undervisning.

Mange av de eksemplene jeg har nevnt her, er relevante bare for visse yrkesgrupper. Likevel ser vi at en manglende bevissthet om at en har holdninger til ulike dialekter og språk, kan føre til gale beslutninger og "støy" i kommunikasjonen. Dette gjelder alle som omgås andre mennesker, og det derfor viktig at en slik bevissthet formidles i skolen. Som Garrett (2010:21) sier det: "Language attitudes and the socio-cultural norms that they relate to are an integral part of our communicative competence".

9.3 HVORDAN FORMIDLE VERDIEN HOLDNINGER?

Det er skrevet lite om å formidle holdninger, men noe mer om å formidle toleranse. Disse to termene kan imidlertid sees på som to sider av samme sak, og jeg vil derfor i den videre diskusjonen utvide problemstillinga til å gjelde toleranse generelt og ikke bare holdninger til dialekter. Alle sitater i dette underavsnittet er henta fra Halvorsen (2005) hvis ikke annet er

spesifisert. Tallet i parenteser er sidetallet.

Toleranse er ingen instrumental ferdighet, men en verdi. Det er noe vi prioriterer i kulturen og som gir oss en retning når vi står foran veivalg (21). Å undervise verdier er noe ganske annet enn å undervise f.eks. de fire regnearterne (33). Verdier bør formidles gjennom å "overføre kulturytringer og gi rom for erfaringer [...]". De bør ikke "'svelges' automatisk", men formidlingen av dem skal skape et "grunnlag elevene kan reflektere over og velge i forhold til" (15). Dette synet på verdiformidling er nok selv et produkt av verdien *demokrati*.

Å lære og internalisere verdier krever en aktiv innsats fra elevens side. Ifølge Piaget er det slik i all lærdom fordi eleven konstruerer kunnskap (Imsen 2006:35). Å lære verdier er også krevende fordi verdier ofte også inneholder en emosjonell side (33). Den beste måten å lære bort verdier er nok derfor å "manipulere" elevene i en slik retning at de av seg selv vil oppdage disse. Vi vil jo ikke bare at elevene har teoretisk kunnskap om verdier, men vi vil også gjøre det til noe som elevene streber etter og ønsker å etterleve (39).

Konnotasjoner er viktige i denne sammenhengen. Hvis en elev mistrives på skolen vil han/hun også assosiere negative følelser med verdier som han/hun har lært der, og i verste tilfelle forkaste disse helt i noe som kanskje kan minne om trass (45). Samtidig er det også viktig at de opplever at skolen har integritet i forbindelse med disse verdiene. En elev som blir diskriminert, vil ikke være særlig åpen for å lære om likeverd (46).

Vi må også være klare over at verdier er "overskuddsfenomen" (45), eller som Brecht så treffende sier det i Tolvskillingsoperaen: "Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral" ('først må man spise, så kan man tenke på moral'). Hvis vi videre henviser til Maslows behovshierarki, vil "matnyttig" kunnskap, som det å skrive, komme på et lavere nivå fordi det er lettere å se den direkte nødvendigheten av å lære dette (45). Derfor vil elever som ikke har fått oppfylt basisbehovene sine, lettere kunne lære ting som dette enn mer "avanserte" ting som verdier. En elev som har andre mer grunnleggende behov, vil rett og slett ikke ha overskudd nok til å se verdien i verdier (ordspillet er ikke tilsikta). Og det er nettopp derfor verdiformidling blir så krevende. Halvorsen sier: "å legge til rette for læring av verdier er krevende både ut fra verdilæringens emosjonelle karakter og fordi risikoen for at det kan skje en negativ medlæring, også er til stede" (33).

Men dersom man har elever som er åpne for dette, åpner verdiformidling opp for mange interessante opplegg, og den sosiokulturelle læringsteorien er som skapt for verdiformidling. Vi

nevnte tidligere at verdier ikke er noe som kan pugges, og da er dialogen en god erstatning: "Mening oppstår gradvis og gjerne i samarbeid eller konflikt med samtalepartnere" (40).

9.4 UNDERVISNINGSSOPPLEGGET

9.4.1 HVA GJORDE JEG OG HVORFOR?

På grunnlag av omtalen av holdningslæring i forrige kapittel, var det viktig for meg at undervisningsopplegget skulle være i stor grad elevstyrt. Jeg var opptatt av å ikke gi elevene ferdigtygd informasjon, men jeg ville at elevene selv skulle avdekke egne holdninger. Målet for timen formulerte jeg slik: "elevene skal bli bevisste på at de har holdninger til dialekter, og kunne nevne noen eksempler på situasjoner der slike holdninger kan spille en rolle."

Det første jeg gjorde, var å gjennomføre undersøkelsen. Dette er nærmere omtalt i kapittel 5.6. Elevene fikk så opp en graf som viste skåren for henholdsvis OG og OT²³ på de forskjellige variablene, samt yrkene, de egne orda og hvor de trodde talerne kom fra. Eleven fikk lov å se på resultatet en stund før jeg spurte om noen kunne gjette seg til hva det var jeg *egentlig* undersøkte. Jeg var påpasselig med å si at jeg ikke hadde løyet for dem, men at jeg heller ikke hadde sagt hele sannheten. Det var bare i én av klassene at noen klarte å gjette seg fram til hva som egentlig blei undersøkt.

Hensikten med denne delen av opplegget var å vise elevene at de faktisk har holdninger til dialekter. Når holdningene blir avslørt i et vitenskapelig forsøk, blir de mer relevante, fordi elevene oppdager dem selv. Etter å ha fortalt den egentlig hensikten bak undersøkelsen gikk vi sammen gjennom resultatet for klassen, og resultatet for alle informantene som til da var blitt undersøkt. Jeg brukte her en telefonselger som eksempel for at elevene skulle klare å knytte det de lærte til noe i den virkelige verden. Jeg sa f.eks: "hvis en telefonselger ringer dere og snakker tromsødialekt, vil dere tro at han er X". Elevene fikk så spørre om hva de ville om undersøkelsen for å fjerne usikkerhet som kunne påvirke elevenes tillit til meg og dermed også mottakeligheten for undervisninga.

Vi gikk så videre til å utforske disse holdningene videre. Elevene var nå klare over at de har slike holdninger, og at de fleste andre også har det. De ville derfor ikke lenger være opptatt av å "skjule

---

23 OG og OT er forkortelser for henholdsvis "oppleseren fra Grenland" og "oppleseren fra Tromsø".

holdningene" eller virke politisk korrekte. Jeg delte elevene inn i grupper, og hver gruppe fikk en lapp med en bestemt beskrivelse eller egenskap som f.eks. "vært i fengsel" eller "rik". De fikk så i oppdrag å gå til nettstedet <http://www.ling.hf.ntnu.no/nos> – "En norsk dialektprøvedatabase på nettet". Dette er et nettsted der man kan få se et kart over Norge og høre dialekter fra forskjellige områder av landet. Gruppene skulle så finne den dialekten de mente stemte best overens med den beskrivelsen de hadde fått på lappen, og vurdere hva som kunne være grunnen til at de valgte akkurat den dialekten. Målet var å vise elevene sammenhengen mellom stereotypier og virkeligheten og at stereotypier ikke alltid stemmer, men at det vanligvis er en grunn til at de er der. F.eks. valgte gruppene som fikk beskrivelsen "fisker" konsekvent dialekten fra Torsken i Troms, og de som fikk "bonde", valgte stort sett en dialekt fra Hedmark. På dette nettstedet er det forskjellige personer som leser opp de forskjellige dialektene, og vi fikk derfor også en utvida diskusjon om hvorvidt kjønn, stemmekvalitet og lesehastighet påvirker vår oppfatning av en person.

Nå hadde vi avklart at vi har holdninger til dialekter og fått et inntrykk av hvorfor vi har slike holdninger og hva de går ut på. Vi kunne nå gå videre til å se på i hvilke deler av samfunnet slike holdninger spiller en rolle. Gruppene fikk i oppdrag å velge en av dialektene fra dialektnettstedet fra forrige aktivitet, og se om de kunne finne en situasjon der dialekten til denne personen kunne være en fordel eller en ulempe. Dette viste seg å være en vanskeligere oppgave, men vi kom inn på en del interessante diskusjoner som f.eks. hva slags dialekt gutter og jenter går etter når de er "på sjekker'n", hvem politiet vil tro på hvis en nordlending kommer i slåsskamp med en fra Oslos vestkant, og hvorvidt det påvirker vår oppfatning av statsbudsjettet at det presenteres av en finansminister som høres ut som snekker Andersen (Sigbjørn Johnsen). Her presenterte jeg også en del forskningsresultater som underbygde det elevene kom med selv. Jeg var i denne prosessen spesielt påpasselig med åpent å fortelle historier om mine egne holdninger og "dialektdiskriminerende atferd", slik at elevene ikke skulle bli redde for å åpne seg og fortelle om sine egne holdninger. Jeg var åpen om at jeg selv også har slike holdninger, men at jeg ikke nødvendigvis er stolt over å ha dem. Særs interessant blei det i en klasse der det var en elev med en tydelig samisk etnolekt. Denne etnolekten er nok, i hvert fall nordpå, Norges mest stigmatiserende dialekt, og vi fikk en god diskusjon om en slik dialekt vil påvirke vårt syn på f.eks. en eiendomsmegler.

I siste aktivitet, som det ikke alltid blei tid til, ville jeg rette fokus mot ett bestemt område som alle elevene ville kunne kjenne seg igjen i – nemlig film. Jeg hadde klipt sammen forskjellige replikker fra forskjellige karakterer i *Den lille redningsskøyta Elias*. Denne TV-serien bruker dialekter veldig

aktivt. Nesten alle karakterene har forskjellige dialekter, og disse står i stil med personligheten til karakterene. Vi så på klippet, og elevene fikk i oppdrag å finne dialekten, finne ut hva de assosierte med denne dialekten, og spørre seg selv hvorfor filmskaperne hadde gitt akkurat denne dialekten til karakteren. For å avslutte med en morsom oppgave, fikk elevene i oppdrag å finne ut hva slags dialekter de ville gitt til de forskjellige karakterene i *Ringenes Herre* dersom de fikk i oppdrag å dubbe de tre filmene til norsk. Det var en oppgave som engasjerte veldig.

9.4.2 HVA LÆRTE ELEVENE?

Fire klasser blei bedt om å oppgi hva de hadde lært i løpet av timen. Dette var to klasser fra nord og to klasser fra Østlandet – én studieforbereidende og en yrkesfaglig klasse for hver av regionene for å få noe variasjon. Sitatene nedenfor er presentert uredigert.

Elevene ved studieforbereidende ga spesifikk og verdifull tilbakemelding. Blant gjengangerne var:

- "Hvordan man får et førsteinntrykk av en person"
- "At vi bli ubevisst påvirket av dialekter"
- "Hvordan dialekter kan påvirke ulike situasjoner".

Elevene ved yrkesfag var mindre seriøse, og ga mer generell tilbakemelding:

- "Jeg har lært litt om dialekt og...sånt."
- "At vi forbinner ting"
- "Nordlønning e barsk og rått"

Blant mindre frekvente utsagn finner vi f.eks.:

- "De som har en 'renere' dialekt blir ansett som mer intelligent, velstående, men samtidig arrogant, enn en som har en 'grovere' dialekt, som blir ansett som dummere, mer inkompetent, men samtidig mer vennlig og troverdig"
- "Dialektmangfold i Norge"
- "Lært flere dialekter, og hvor de er."

Flere elever rapporterte også om såkalte "aha-opplevelser":

- "At dialekter påvirker hvordan vi ser på folk mer enn det jeg trodde"
- "I timen ble jeg bevisstgjort på at vi uten å tenkte over det, dømmer personer grunnet opphav. Jeg fikk en 'a-ha' opplevelse av disse bevisstgjøringene, ikke rart jeg ikke ser noe vondt i familien min i Nord-Norge, og ja: nordlenninger slipper unna med mange rare ord og mye rar oppførsel, fordi de er nordlenninger: og ikke er like 'oppdatert' som alle oss fra byen."
- "At det ikke er bare jeg som har fordommer mot dialekter."

Flere elever ga også uttrykk for at emnet var spennende:

- "Var en bra time :)"
- "Dialekt er gøy!"
- "Dette er mye morsommere enn å lære om norrønt norsk."

Og til slutt min favoritt: "Til slutt vil jeg si at jeg har jeg har lært mer denne timen, enn jeg har lært av to år på videregående."

9.5 KONKLUSJON

Vi har sett på hvorfor kunnskapen om holdninger til dialekter er viktig både ut fra læreplanens ståsted og ut fra områder i samfunnet der den slags kunnskap kan komme til nytte. Videre har vi sett på hvordan verdier bør undervises, og jeg har presentert et konkret eksempel på hvordan man kan undervise om holdninger til dialekter. De fleste elevene opplevde opplegget som både lærerikt og engasjerende.

10 VEDLEGG

10.1 LISTE OVER FORKORTELSER

Dimensjonsdiff.....Dimensjonsdifferanse (se nedenfor for nærmere forklaring)

Diff.....Talerdifferanse (se nedenfor for nærmere forklaring)

IG.....Innspillinga av taleren fra Grenland

IT.....Innspillinga av taleren fra Tromsø

NN.....Nord-Norge

OG.....Oppleseren fra Grenland

OT.....Oppleseren fra Tromsø

SF.....Studieforberende linje

YF.....Yrkesfaglig linje

ØL.....Østlandet

10.2 ORDFORKLARINGER

Talerdifferanse

Talerdifferanse er skåren til OG subtrahert fra skåren til OT. Det viser slik til et tall som viser hvem av talerne som har fått høyeste skåre. Dersom talerdifferansen er < 0 , er det OT som har fått høyest skåre, og dersom talerdifferansen er > 0 , er det OG som har fått høyest skåre.

Dimensjonsdifferanse

Dimensjonsdifferansen er den absolutte differansen mellom to talerdifferanser for to ulike grupper informanter (f.eks. gutter og jenter). Det dette tallet forteller oss, er derfor hvor viktig akkurat den dimensjonen som skiller de to gruppene er. Desto høyere dimensjonsdifferanse, desto viktigere er

dimensjonen.

Dimensjon

Dimensjoner er navnet på den personlige informasjonen jeg har samla om hver informant. Forhold som alder, hvor informanten er fra og hvilken linje informanten går på, er *dimensjoner*.

Variabel

Variabler er det jeg har samla inn om informantenes holdning til taleren. f.eks. er informasjonen om hvor *arrogant* en informant syntes taleren var, en variabel.

Generell variabel

Noen variabler regnes ut på grunnlag av gjennomsnittet til flere andre variabler. Disse variablene er de *generelle variablene*. De omfatter *sosiabilitet, superioritet, dynamikk, positiv og negativ*.

Nærmere omtale er i kapittel 5.5.

10.3 "DEN GAMLE MANNEN OG DØDEN"

Innspillingene er lasta opp på nettet, og bør være tilgjengelig en stund framover:

Grenland: <http://youtu.be/jcMguMQ9EzI>

Tromsø: <http://youtu.be/k0oO3IkZXQY>

10.3.1 NORMALORTOGRAFI

Det var en gang en gammel fattig mann som gikk i skogen for å samle kvister. Han hadde samla seg en stor haug, fikk den opp på ryggen, og begynte å gå hjemover til det lille huset sitt. Mens han gikk blei han så trøtt at han slapp greinene ned på bakken, og satte seg ved sida av dem:

"Å, stakkars, stakkars meg," sukka han. "Om bare døden ville komme og fri meg fra dette livet."

Plutselig stod Døden foran ham og sa: "Du ba meg komme. Her er jeg. Hva vil du?"

Gamlingen blei skikkelig redd. Han sa: "Kan du hjelpe meg med å løfte disse greinene opp på ryggen, så jeg kan komme meg hjem igjen?"

10.3.2 TALEMÅLSNÆR ORTOGRAFI - GRENLAND

Det var en gang en gammal fattig mann som gikk i skævven for å samle kvister. Han hadde samla seg en stor hæv, fikk'en opp på ryggen, og bynte å gå hjemover te det lille huset sitt. Mens han gikk blei han så trøtt at han slapp greinene ned på bakken, og sattsæ ved sida av.

«Å, stakkars, stakkars meg,» sukka han. «Om bare døden ville komme og fri mæ fra det livet her.»

Plutselig sto Døden foran han og sa: «Du ba mæ komme. Her æ jæ. Hva ærre du vi?»

Gamlingen blei skikkelig redd. Han sa: «Kan du hjælp mæ med å løfte de greinene her opp på ryggen så jæ kan komme mæ hjem igjen?»

10.3.3 TALEMÅLSNÆR ORTOGRAFI - TROMSØ

De va en gang en gammel å fatti mainn som gikk i skogen før å samle nån greine. Han hadde samla

en stor høg, fikk den opp på ryggen og byinnte å gå hjemover til det lille huset sitt. Mens han gikk blei han så trøtt at han slapp greinan ne på bakken og satt sæ ve sia dem.

Å stakkars, stakkars mæ, sokka han. Om bare dødn ville kâmmе å fri mæ fra de hær live. Plutseli sto døden foran han å sa: du ba mæ komme. hær e æ. Ka du vil?

Gamlingen blei skjikkelig reidd å sa: kainn du hjelpe mæ me å løfte de hær greinan opp på ryggen sånn at æ kainn kâmmе mæ hjæm ijæn?

10.3.4 FONETISK TRANSKRIPSJON - GRENLAND

de 'va:r eŋ gaŋ en "gamal "fati man som jik i 'skævæn for o "samræ "kvister
han hadæ "samra sæ en 'stuir 'hæv fikŋ opo 'rygen o bæ'jyntæ o go "jæmove tæde
lile 'hæ:se sit msan 'jik bræi.an so 'trøt at han 'slap "græin.næ po bakæn o "satsæ
ve "sia.au o "stakaŋ "stakaŋ mæi "suka.an om baræ 'dø:dŋ vilæ "komæ o 'fri: mæ
fra de 'li:væ 'hær "prætsæli stu 'dø:dŋ foran.an o 'sa: dæ ba mæ "komæ hær 'æ:
jæ va 'æræ dæ 'vij: gamriŋæn bræi "jikli red ha sa kan dæ "jærpmæ mæ o "løfte
di "græin.næ 'hær opo 'rygæn so jæ kaŋ "kom.mæ jæm ijæn

10.3.5 FONETISK TRANSKRIPSJON - TROMSØ

te 'va: eŋ 'gaŋ en "gamel o "fati 'man sm 'jik i 'sku:gen for o samle non "greine
han hade "samla en 'stuir 'hææ 'fik dŋ opo 'rygen o "bynte o go "jæmove tæ de
"lile 'hæ:se sit msa 'jik ble an so 'trøt at ha slap "greinan ne po "baken o "sate
sæ ve "sia a dæm o: "stakaŋ "stakaŋ 'mæ: "suka.an um bare 'dø:dŋ vile "kome o
'fri: mæ fra de hæ: 'li:væ "plætseli stu 'dø:dŋ fora.an o 'sa: dæ 'ba: mæ "kome
'hær 'e: æ ka dæ 'vil "gamliŋen ble "jikeli 'reŋ o 'sa: 'kan dæ "jælpe mæ o "løfte
di "hær "greinan 'op.po 'rygen son at æ kan "kome mæ 'jæm ijæn

10.4 SPØRRESKJEMAET

1/4/12

Undersøkelse om førsteinntrykk

Førsteinntrykk

Ved å klikke på knappen nedenfor, vil du høre en tekst opplest. Det er førsteinntrykket du får av denne personen som skal undersøkes. Du kan høre på opptaket som mange ganger du vil, men minst én gang.

Når du klikker på "Videre" vil du få noen spørsmål som har å gjøre med førsteinntrykket av personen som snakker, samtidig som opptaket spilles av to ganger til.

Det er veldig viktig at du ikke vet noe mer om denne undersøkelsen enn at den er en undersøkelse om førsteinntrykk. Hvis du har hørt noe fra noen andre, vær så snill og avbryt undersøkelsen nå.

Side 1 av 2

Om personen som snakker

Hvor enig er du i følgende uttalelser?

Personen som snakker er...

1. ...feig	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
2. ...travel	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
3. ...sosial	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
4. ...bereist	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
5. ...dum	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
6. ...flink	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
7. ...en wannabe	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
8. ...arrogant	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
9. ...selvstendig	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
10. ...høyt utdanna	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
11. ...snobbete	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
12. ...morsom	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
13. ...ikke til å stole på	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
14. ...urban	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig
15. ...gjestfri	Overhodet ikke	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Helt enig

Oppgi opptil tre **egne** ord som kan beskrive denne personen16. 17. 18. 19. Hva slags yrke tror du denne personen har? 20. Hvor tror du denne personen er fra?   (Vær så spesifikk som du klarer!)[Videre >>](#)

Side 2 av 2

Om deg

23. Hvor gammel er du?
24. Hvor er du fra? (Hvor føler du deg mest hjemme?)
25. Er du jente eller gutt?
26. Hva slags fag liker du best?

Hvor enig er du i følgende uttalelse?

27. Jeg er vokst opp på landet Helt enig   Helt uenig

Kryss av for det som stemmer:

28. Jeg kunne tenkt meg å bosette meg i Nord-Norge
29. Jeg kunne tenkt meg å bosette meg på Vestlandet
30. Jeg kunne tenkt meg å bosette meg på Sørlandet
31. Jeg kunne tenkt meg å bosette meg i Trøndelag
32. Jeg kunne tenkt meg å bosette meg på Østlandet

10.5 BREVET SENDT TIL SKOLER

10.5.1 SIDE 1

Kjære norsklærer,

Mitt navn er Rasmus Rimestad, og jeg er student ved Universitetet i Tromsø. Der er jeg for tida i gang med en masteroppgave i sosiolingvistikk. I anledning denne oppgava, holder jeg på med en undersøkelse om holdninger til dialekter (se side 2 for mer detaljert beskrivelse), og håper på et samarbeid med lærere ved videregående skoler i grenlands- og tromsøområdet.

Kort sagt ønsker jeg å tilby en gratis vikartime (45 minutter) der jeg kommer og gjennomfører undersøkelsen med en klasse. Undersøkelsen gjennomføres på Internett, og jeg kan derfor umiddelbart etterpå få opp elevenes resultater, og bruke disse for å snakke om det faktum at vi knytter visse stereotypier til visse dialekter. Jeg jobber selv som lærer på deltid, og erfaring viser at opplegget både er morsomt og lærerikt, fordi elevenes egne holdninger blir "avslørt" og brukt i undervisninga. Dersom en hel time er for lenge, er jeg selvfølgelig også åpen for å gjennomføre bare undersøkelsen (ca. 20 minutter). På grunn av at oppgava mi også er didaktisk vinkla, er jeg også åpen for å ha en dobbeltime (90 minutter) med elevene.

Opplegget kommer ikke direkte inn under ett enkelt læreplanmål, men kan være relevant for eller gi et perspektiv på flere:

- Forklare flerspråklighet og gi eksempler på hvordan språklig og kulturell samhandling kan bidra til språklige endringer og kulturell bevissthet
- Beskrive og vurdere hvordan språk og sjangere brukes av representanter for ulike yrkesgrupper og i ulike sosiale sammenhenger
- Drøfte sider ved norsk språkpolitikk og kulturutvikling i et globaliseringsperspektiv
- Beskrive og sammenligne de nordiske lands språksituasjon og språkpolitikk
- Gjøre rede for forholdet mellom muntlig og skriftlig språk og for særtrekk ved et utvalg norske talemålsvarianter

I tillegg til dette presenteres resultatet som grafer, og den grunnleggende ferdigheten *regning* vil derfor være tilstede.

Hvis jeg får lov til å komme er det veldig viktig at elevene ikke vet noe om hva undersøkelsen går ut på! Dersom de vet det, vil den nemlig ikke avsløre de underbevisste holdningene. Hvis du trenger noe å si til elevene om hva som skal skje i denne timen, kan du si at undersøkelsen handler om *førsteinntrykk*.

Jeg er selv bosatt i Tromsø, og satser derfor på å reise til Grenland i uke 43 (24.–28. oktober) for å gjennomføre undersøkelsen der. Jeg er derfor, i teorien, tilgjengelig for å gjennomføre undersøkelsen når som helst i løpet av denne uka.

Dersom dette høres interessant ut, ber jeg om at du tar kontakt med meg på 932 96 176 eller rasmusrim@gmail.com

Mvh. Rasmus Rimestad

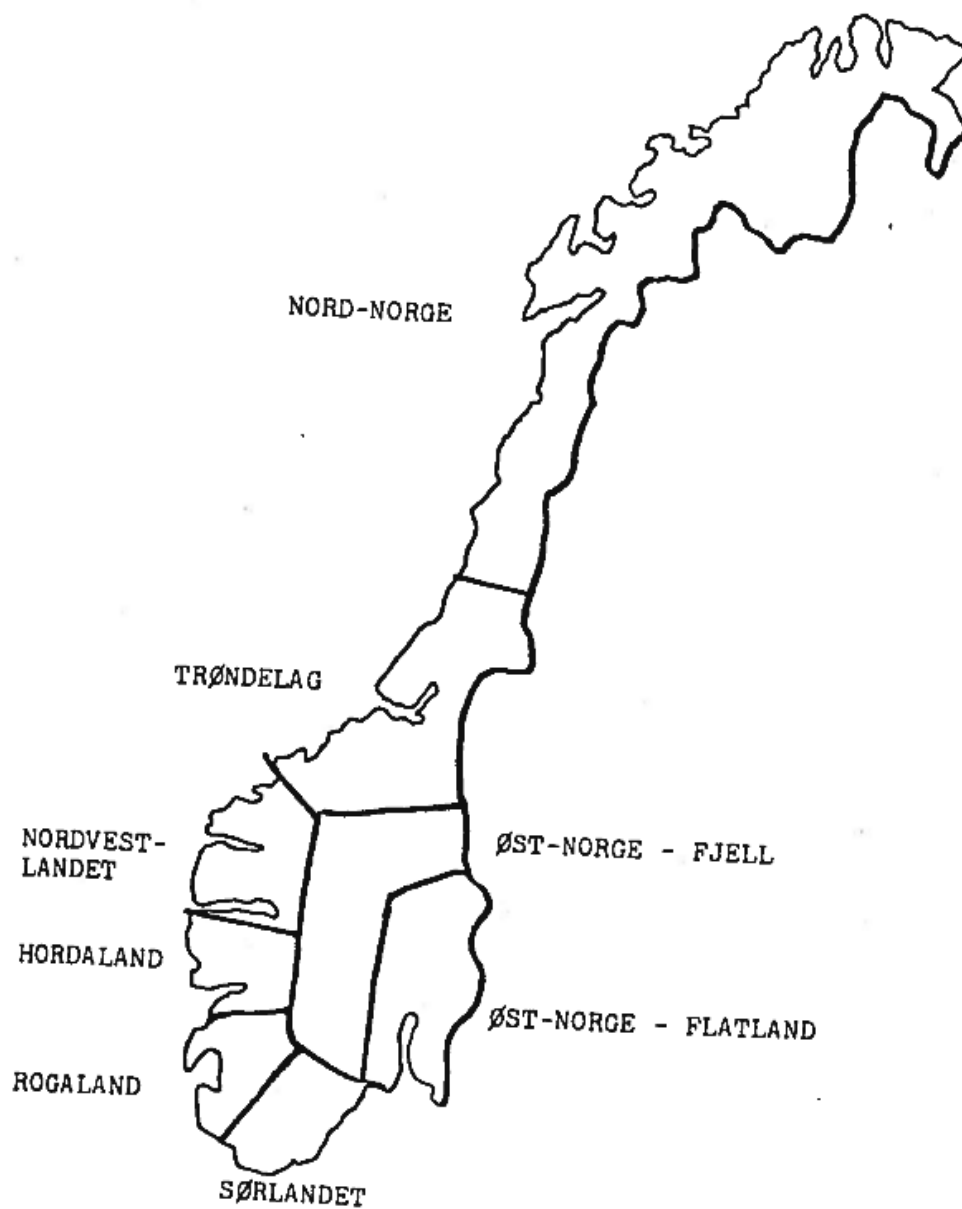
10.5.2 SIDE 2

Nærmere beskrivelse av undersøkelsen (viktig at elevene ikke får vite dette):

Undersøkelsen er en såkalt matched-guise test. Jeg har fått to personer til å lese inn en tekst på en sånn måte at det bare er dialekten som er forskjellig. Jeg har her valgt en noenlunde normalisert østlandsk dialekt med visse innslag av "grenlandismer", og tromsødialekt. Hver av elevene får så, på en side på nettet, høre ett tilfeldig utvalgt opptak, og får, etter å ha hørt på opptaket, i oppdrag å svare på noen spørsmål som har å gjøre med det inntrykket han/hun har fått av den som snakker. Ved å sammenligne svare som er gitt på hvert av opptaka, kan man så avdekke holdninger som er knytta til dialektene.

Jeg skal, ideelt sett, undersøke dimensjonene gutt - jente, by - land, studieforbredene - yrkesfag og Tromsø - Grenland.

10.6 KART OVER INNDELING I REGIONER (FRA OMDAL 1978)

11 LITTERATURLISTE

Agheyisi, R. & Fishman, J. (1970). Language attitude studies: A brief survey of methodological approaches. *Anthropological Linguistics*, 12 (5), s. 137–157.

Alford, J., Funk, C. & Hibbing, J. (2005). *Are political orientations genetically transmitted?* [Online]. Tilgjengelig fra: <http://www.apsanet.org/imgtest/GeneticsAPSR0505.pdf> [Henta ned 29.11.2011]

Allport, G. (1954). *The historical background of modern social psychology*. I Lindzey, G (red.) *Handbook of social psychology* (Bind 1: Theory and method). Cambridge, MA: Addison-Wesley, s. 3–56.

Baker, C. (1992). *Attitudes and Language*. Clevedon : Multilingual Matters.

Birkeland, M. (2008). ”*Dei e teite og dei e mærl stril enn oss*” - *Ein komparativ analyse av talemål, haldningar og samfunnsforhold i nordhordlandskommunane Meland og Radøy*.

Mastergradsavhandling i nordisk språkvitenskap. Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium Universitetet i Bergen. Våren 2008

Bjellås, P. (2001). ”*Ganske breit, men greit!*” - *Ei sosiolingvistisk undersøking av dialektbruk og språkhaldningar i Grenland*. Hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo. Våren 2001.

Blakar, R. M. (1981). *Språk er makt*. Oslo: Pax forlag.

Broch, K.H. (2001). *Ungdomsspråk i Oslo, liksom – en studie av hvordan holdninger til eget talemål kan bidra til å forklare ungdommers valg av språklige strategier*. Hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo. Våren 2001.

Bødal, A. M. (2003). *Bymål i Sunnfjord - Ei sosiolingvistisk undersøking av språk og identitet i Florø og Førde*. Hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Nordisk institutt. Universitetet i Bergen. Våren 2003.

Dixon, J., Mahoney, B & Cocks, R. (2002). *ACCENTS OF GUILT - Effects of Regional Accent*,

Race, and Crime Type on Attributions of Guilt. [Online]. Tilgjengelig fra:
www.psych.lancs.ac.uk/people/uploads/JohnDixon20040416T131109.pdf [Henta ned 23.11.2011]

Egidius, H. (2001). *Nyt psykologisk leksikon*. København: Reitzel.

Fishman, J. A. (1968). *Bilingual Attitudes and Behaviours*. I: Fishman et al. (red.) *Language Maintenance and Language Shift: Yiddish and Other Immigrant Languages in the United States*, YIVO Annual 14, s. 12–26.

Gardner, R. C. (1991). *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*. I: Reynolds, A. (red.) *Bilingualism, Multiculturalism, and Second Language Learning*. The McGill Conference in Honour of Wallace E. Lambert. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, s. 43–63

Garrett, P. (2010). *Attitudes to Language*. Cambridge : Cambridge university press

Giles, H. (1973). Accent mobility: a model and some data. *Anthropological Linguistics*. 15. s. 87–105.

Giles, H. & Powesland, P. (1975). *Speech style and social evaluation*. London: Academic Press

Gjerdevik, K. (2005). “*Det er ikke det at eg ikkje er stolt*” - *Ein studie av kva oppfatningar nordmenn og islendingar har om dialekt/mållýska*). Mastergradsavhandling i nordisk språk og litteratur. Nordisk institutt. Universitetet i Bergen. September 2005.

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

Halvorsen, E. M. (2005). *Verdier og skole : om verdier, verdiformidling og verdikonstruksjon i grunnskolen*. Bergen: Fagbokforlaget.

Haugen, R. (2004). *Språk og språkhaldningar hjå ungdomar i Sogndal*. Dr. art. avhandling. Nordisk institutt. Universitetet i Bergen.

Haugestad, E. (2006). *Som en språklig bunad*. [Online]. Tilgjengelig fra
<http://www.aftenposten.no/kultur/article1275083.ece#.T4QbB6wtg-o> [Henta ned 10.04.2012]

- Heinberg, P. (1963). Relationships of content and delivery to general effectiveness. *Speech Monographs*, 30, s. 105–107
- Holmes, J. (1992). *An Introduction to Sociolinguistics*. London: Longman.
- Husby, O. (1985). *Inntrykk av språkbrukarar. Ei undersøking av tillagte personlegdomsdrag ut frå munnleg språkføring. Sosialt distinktive drag i talemålet i Sandessjøen*. Hovedfagsoppgave. Trondheim. Upublisert.
- Høyland, R. (2005). *Meiningar om mål - Ungdomar på Stord si oppfatning av seg sjølv og stordmålet i relasjon til haugesundarar og haugesundsmålet*. Masteravhandling i nordisk språk og litteratur. Nordisk institutt. Universitetet i Bergen. Høsten 2005.
- Ilstad, S. (2007). *Psykologisk ordbok*. 3. utgave. Trondheim: Tapir.
- Imsen, G. (2006). *Elevenes verden - Innføring i pedagogisk psykologi*. 4. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jahr, E. H. & Mæhlum, B. (2009). Har vi et “standardtalemål” i Norge? *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 2009, hefte 1. s. 3–6.
- Jensen, I. H. (2006). *Språkholdninger i Sandefjord - En kvantitativ sosiolingvistisk undersøkelse av språkholdninger og språkbruk blant unge i Sandefjord*. Masteroppgave i nordisk språk. Institutt for lingvistisk og nordiske studier. Universitetet i Oslo. Våren 2006.
- K06 - generell del. [Online]. Tilgjengelig fra:
[http://www.udir.no/Upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf?](http://www.udir.no/Upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf?epslanguage=no)
epslanguage=no [Henta ned 01.03.2012]
- K06 - norsk. [Online]. Tilgjengelig fra:
http://www.udir.no/upload/larerplaner/Fastsatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/Grunnskole_og_gjennomgaende/norsk_010810.rtf [Henta ned 01.03.2012]
- Kleiven, J. (1975). *Stereotypiar omkring dialektbruk - nokre døme frå Bergen*. I Steinset, Å. & Kleiven, J. *Språk og identitet*. Oslo.

- Knight, I. (2001). *Speak proper? Not likely*. [Online]. Tilgjengelig fra: <http://www.phon.ucl.ac.uk/home/estuary/india.htm> [Henta ned 05.01.2012]
- Kristiansen, E. (1995). *Holdninger til vikkværs*. Hovedoppgave i nordisk språk. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo.
- Kristiansen, T. (2006). *Masketestens resultater*. I Kristiansen, T. (red.) Nordiske sprogholdninger - En masketest. Oslo: Novus
- Labov, W. (1966). *The Social Stratification of English in New York City*. [Online]. Tilgjengelig fra: <http://www.google.no/books?id=bJdKY0mZWzWC&lpg=PA40&lr&hl=no&pg=PA40#v=onepage&q&f=false> [Henta ned 17.04.2012]
- Labov, W. (1972). *Language in the Inner City. Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lambert, W. E., Hodgson, R. C., Gardner, R. C & Fillenbaum, S (1960) *Evaluational reactions to spoken language*. [Online]. Tilgjengelig fra: <http://psycnet.apa.org/journals/abn/60/1/44.pdf>
- Lanes, L. (2007). Fyhn får "neger"-kritikk. *NRK Nord-Norge*. [Online]. Tilgjengelig fra http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/troms_og_finnmark/1.3991207 [Henta ned 10.04.2012]
- LaPiere, R. (1934). *Attitudes vs. actions*. [Online]. Tilgjengelig fra <http://www.psych.umn.edu/courses/fall07/kima/psy3201/lapiere1934.pdf> [Henta ned 29.11.2011]
- Lundeby, E. (1989). Språkkamp på liv og død. *Språknytt*. Utgave 4.
- Lundgren, E. J. (2012). *Ønsker du karriere – ikke snakk dialekt*. [Online]. Tilgjengelig fra <http://www.radioassistant.com/RA/2012/02/onsker-du-karriere-ikke-snakk-dialekt/> [Henta ned 10.04.2012].
- Lodge, A. R. (1993). *French, from dialect to standard*. London New York: Routledge
- Melby, G. (2007). *Dialekt og parykk*. Trondheim: Institutt for nordistikkog litteraturvitenskap,

NTNU.

Mæhlum, B. (1996). *Norsk og nordisk sosiolingvistikk - en historisk oversikt*. I Henriksen, C., Hovdhaugen, E., Karlson, F. og Bengt, S. (red). *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. Oslo: Novus Forlag, s. 175–224.

Mæhlum, B., Akselberg, G., Røynealand, U. & Sandøy, H. (2003). *Språkmøte - Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Omdal, H. (1978). *Holdninger til dialekter og dialekt blant norske studenter*. I Benzon, S & Karlsson, H (red.) *Dialektologkonferens 1978*. Göteborg. s. 51–66.

Omdal, H. (1994). *From the Valley to the City: Language Modification and Language Attitudes*. I Nordberg, B. (red): *The Sociolinguistics of Urbanization: The Case of the Nordic Countries*. Berlin, New York: Walter de Gruyter

Pedersen, I. L. (1986). Bondske og ligefrem eller moderne og byagtig. En undersøgelse af holdninger til dialekt og dialekttalende på Fyn. *Dansk folkemaal*. 28. s. 11–39.

PurDialekt. (2010). Upublisert undersøkelse. Fått på mail fra Knut Weberg <knut@infact.no>.

Ritzau U., Kirilova, M. & Jørgensen, J. N. (2009). *Danish as a Second Language: Attitudes, Accents, and Variation*. I Maegaard, M., Gregersen, F., Quist, P. & Jørgensen, J. N. (red.) *Language attitudes, standardization and language change*.

Råbu, A. B. (1997). *To ulike norskfag? - En undersøkelse av holdningene til nynorsk som sidemål blant elever i ungdomsskolen og den videregående skolen*. Hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo. Høsten 1997.

Sandøy, H. (1996). *Talemål*. 2. utgave. Oslo: Novus

Schmied, J. (1991). *English in Africa*. London: Longman.

Sinar, B. (2010). *The Cultural History of the English Language*. [Handout]. It ain't what they say, it's the way that they say it: Attitudes to Modern British Varieties. (Lecture 5, Handout 16). The Norwegian Study Centre ved universitetet i York.

Skilbred, T. (2005). *Finnes det en sammenheng mellom holdning til egen dialekt og holdning til dialekt i tv og radio? - En sosiolingvistisk analyse av tromsøværingers og porsgrunnsfolks forhold til egen dialekt og til dialekt i tv og radio*. Masteroppgave i nordisk språkvitenskap. Institutt for språkvitenskap. Det humanistiske fakultet. Universitetet i Tromsø. Høsten 2005.

Skjekkeland, M. (1978). *Språkholdningar i eit lokalsamfunn - Rapport frå ei lita undersøking i Bø i Telemark*. Bø: Telemark distriktshøgskole.

Smith, G. (1998). The political impact of name sounds. *Communication monographs* 65, s. 154–172.

Spolsky, B. (2010). *Ferguson and Fishman: Sociolinguistics and the Sociology of Language*. [Online]. Tilgjengelig fra: http://www.sagepub.com/upm-data/35389_5434_Wodak_Chap_01.pdf [Henta ned 17.04.2012]

Store Norske Leksikon. [Online]. Tilgjengelig fra: <http://www.snl.no> [Henta ned i perioden 7.12.2011 - 12.06.2012]

Strømsodd, S. A. (1979). *Dialektholdninger blant folk i to bydeler i Oslo*. Hovedfagsoppgave. Oslo: Universitetet i Oslo. Upublisert.

Thøgersen, J. & Kristiansen, T. (2006). *Masketestens teori og metode*. I Kristiansen, T. (red.) *Nordiske sprogholdninger - En masketest*. Oslo: Novus

Torp, A & Vikør, L. S. (2003). *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. 3. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk

Tørud, E. (2008). Øker stoltheten for vestfoldmålet. *Sandefjords Blad*. 12. januar. Tilgjengelig fra: <http://www.sb.no/kultur/oker-stoltheten-for-vestfoldmalet-1.999644>. [Henta ned: 18.03.2012].

Van Bezooijen, R. (2002). *Aesthetic Evaluation of Dutch*. I Preston, D. L. R. (red.) *Handbook of perceptual dialectology*, bind 2. Amsterdam Philadelphia: J. Benjamins

Vandenbos, G. R. (red.). (2007). *APA dictionary of psychology*. Washington, D.C. : American Psychological Association.

Venås, K. (1991). *Mål og miljø*. Oslo: Novus.

Wyld, H. C. (1934). *The Best English: A Claim for the Superiority of Received Standard English*. Society for Pure English, traktat nr. 39. Oxford: Clarendon Press.

Zahn, C. & Hopper, R. (1985). Measuring language attitudes: the speech evaluation instrument. *Journal of language and social psychology*. 4, s. 113–123

Åhman, M. (2002). *Fitta blev dyr affär för Honda*. [Online]. Tilgjengelig fra: <http://www.automotorsport.se/artiklar/nyheter/20020403/fitta-blev-dyr-affar-for-honda/?page=1> [Henta ned 10.04.2012]

Aasmundseth, K. (2010). *"I den store sammenhengen er me jo bergensarar"* - Bevisste og underbevisste språkholdninger i Øygarden. Masteroppgave i nordisk språk. Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen, høsten 2010 .

Aaserud, I. F. (1997). Haldningar til talemål på Aust- og Vestlandet. I *Språklig Samling*. Nr. 3, s. 4–9.